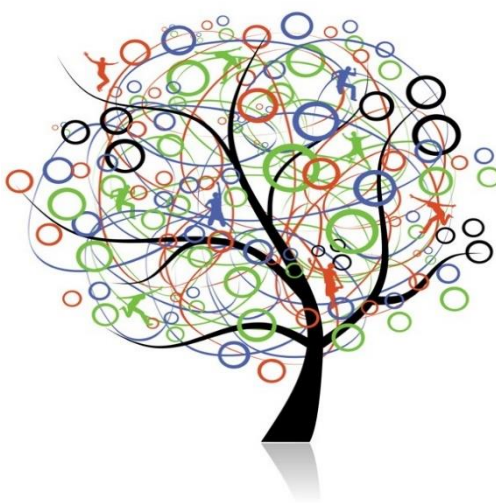

SAMMANSTÄLLD VERSION AV

FÖRSTUDIE INFÖR BESLUT OM YRKESRESAN FUNKTIONSHINDEROMRÅDET

- MYNDIGHETSUTÖVANDE PERSONAL I
SOCIALTJÄNSTEN
- PERSONAL I SOCIALTJÄNSTENS
UTFÖRARVERKSAMHETER

Föreliggande dokument är en av SKR sammanställd version av de båda förstudierapporterna som redovisades som ett beslutsunderlag för Yrkesresans nationella styrgrupp den 27 januari 2022.

Intresset har varit stort för förstudien och dess resultat och därför har SKR sammanställt förstudierna till ett gemensamt dokument som kan spridas till de som önskar fördjupa sig i materialet.

Förstudiens formulering till beslut är: ”Förstudien förslår en yrkesresa inom funktionshinderområdet men med två vägar. En väg för handläggare och en väg för personal i utförarverksamheter med ”avstickare” längs vägarna med gemensamt innehåll.”

Den nationella styrgruppen fattade den 23 februari följande beslut med utgångspunkt i förstudiens förslag:

- Att producera två yrkesresor inom funktionshinderområdet; en för myndighetsutövande personal och en för personal i utförarverksamheter. Innehållet i de två yrkesresorna kan delvis vara gemensamt
- Att producera resorna i två etapper som inleds 2022 med Yrkesresan Funktionshinder för personal i utförarverksamheter
- RSS i Västernorrland får ett nationellt uppdrag att producera och förvalta Yrkesresan Funktionshinder för personal i utförarverksamheter
- SKR i samarbete med RSS i Västernorrland får i uppdrag att utreda vidare förutsättningarna för Yrkesresan Funktionshinder myndighetsutövning och återkomma med underlag för beslut om hur och när produktionen ska genomföras.

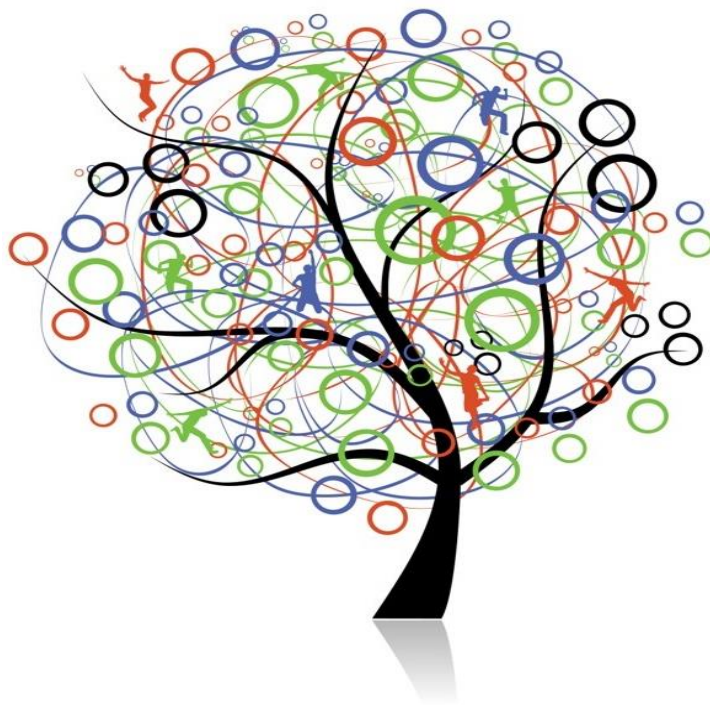
Notera att styrgruppens beslut är överensstämmande med förstudiens förslag men med en språklig justering. Förstudiens förslag om ”en yrkesresa med två vägar” är illustrativt en bra beskrivning. Dock innebär det förslaget rent praktiskt produktion av två yrkesresor. För att skapa ett sammanhållet språk för konceptet Yrkesresan är därför beslutet formulerat som att ta fram två yrkesresor. Formuleringarna i förstudierapporterna har inte justerats i förhållande till styrgruppens beslut.

Inom kort kommer en inspelad presentation av förstudiens resultat att finnas tillgänglig. Presentationen görs av Maria Holknekt, utvecklingssamordnare RSS Västernorrland, som varit ansvarig för förstudien. Kontakta yrkesresan@skr.se vid intresse.

Stockholm 2022-02-24

FÖRSTUDIE INFÖR BESLUT OM YRKESRESAN FUNKTIONSHINDEROMRÅDET

- MYNDIGHETSUTÖVANDE PERSONAL I

SOCIALTJÄNSTEN

Innehållsförteckning

Förslag inför beslut om framtagande av en yrkesresa för myndighetsutövande personal inom socialtjänsten som möter personer med funktionsnedsättningar	9
1 Bakgrund.....	11
1.1 Om funktionshinderområdet inom socialtjänsten	11
1.2 Kända utmaningar	13
2 Målgrupp för en yrkesresa	15
2.1 Berörd yrkeskategori	15
2.1.1 Kännetecknande för handläggare	15
2.2 Medarbetare i yrkeskategorin.....	16
2.2.1 Kännetecknande för handläggare	16
3 Behov av strukturerad introduktion och kompetensutveckling	18
3.1 Möjliga nivåer i en yrkesresa	18
3.2 Relevanta kompetensområden	18
3.2.1 Kompetensområden för handläggare.....	18
3.3 Kompetensutvecklingsbehov som kan mötas i en yrkesresa.....	21
3.3.1 Behov som kan mötas i yrkesresa för handläggare.....	21
4 Förutsättningar för att ta fram en yrkesresa	24
4.1 Tillgängliga kunskapsunderlag och utbildningar	24
4.1.1 Tillgängliga kunskapsunderlag	24
4.1.2 Delar av befintliga yrkesresor som kan användas i en yrkesresa för handläggare	24
4.1.3 Utbildningar som finns tillgängliga i dagsläget.....	25
4.1.4 Kompetensområden som saknar kunskapsunderlag	26
4.1.5 Kunskapsläget för arbetsmetoder och insatser.....	26
4.2 Förutsättningar att genomföra utbildningar i RSS regi	29
4.2.1 Utbildningar som bör ske utanför RSS regi.....	29
4.2.2 Aktörer som bör involveras vid framtagande av en yrkesresa.....	30
4.2.3 Ansvar och drift.....	30
5 Sammantagen bedömning.....	30
5.1 Identifierade behov.....	30
5.2 Förutsättningar och hinder	32
5.3 Förstudiens bedömning	32

6	Förslag inför nästa utvecklingsfas	37
7	Genomförande av förstudien.....	39
8	Referenser	43
	Förslag inför beslut om framtagande av en yrkesresa för personal i utförarverksamheter inom socialtjänsten som ger stöd och service och omvårdnad till personer med funktionsnedsättningar	48
9	Bakgrund.....	50
	9.1 Om funktionshinderområdet inom socialtjänsten	50
	9.2 Kända utmaningar	52
10	Målgrupper för en yrkesresa	55
	10.1 Berörda yrkeskategorier	55
	10.1.1 Stödassistent.....	55
	10.1.2 Stödpedagog.....	55
	10.2 Medarbetare i yrkeskategorierna.....	56
	10.2.1 Kännetecknande för stödassistenter och stödpedagoger	56
11	Behov av strukturerad introduktion och kompetensutveckling	57
	11.1 Möjliga nivåer i en yrkesresa	57
	11.2 Relevanta kompetensområden.....	57
	11.2.1 Kompetensområden för stödassistenter.....	57
	11.2.2 Kompetensområden för stödpedagoger.....	59
	11.2.3 Chefens roll och betydelse för kompetensutveckling.....	59
	11.3 Kompetensutvecklingsbehov som kan mötas i en yrkesresa.....	60
	11.3.1 Behov som kan mötas i yrkesresa för stödassistenter och stödpedagoger	60
	11.3.2 Behov som kan mötas i yrkesresa för chefer/arbetsledare	61
12	Förutsättningar för att ta fram en yrkesresa	62
	12.1 Tillgängliga kunskapsunderlag och utbildningar	62
	12.1.1 Tillgängliga kunskapsunderlag	62
	12.1.2 Delar av befintliga yrkesresor som kan användas i en yrkesresa för personal som ger stöd, service eller omsorg till personer med funktionsnedsättning	62
	12.1.3 Utbildningar som finns tillgängliga i dagsläget	63
	12.1.4 Kompetensområden som saknar kunskapsunderlag.....	64
	12.1.5 Kunskapsläget för arbetsmetoder och insatser	64
	12.2 Förutsättningar att genomföra utbildningar i RSS regi	67
	12.2.1 Utbildningar som bör ske utanför RSS regi	67

12.2.2	Aktörer som bör involveras vid framtagande av en yrkesresa	67
12.2.3	Ansvar och drift.....	67
13	Sammantagen bedömning.....	68
13.1	Identifierade behov.....	68
13.2	Förutsättningar och hinder	70
13.3	Förstudiens bedömning	70
14	Förslag inför nästa utvecklingsfas	75
15	Genomförande av förstudien.....	77
16	Referenser	79

Förslag inför beslut om framtagande av en yrkesresa för myndighetsutövande personal inom socialtjänsten som möter personer med funktionsnedsättningar

Syfte med förstudien

Förstudien syftar till att ge ett beslutsunderlag inför beslut om utveckling av en yrkesresa för myndighetsutövande personal inom socialtjänsten som möter personer med funktionsnedsättningar. Detta har synliggjorts genom att beskriva målgruppen, behoven av strukturerad introduktion och kompetensutveckling samt att beskriva förutsättningarna för att utveckla en yrkesresa för myndighetsutövande personal inom funktionshinderområdet.

Benämning/titel

Myndighetsutövande personal inom verksamhetsområdet har olika yrkestitlar till exempel LSS-handläggare, handläggare, socialsekreterare eller biståndshandläggare (1). I denna förstudie kommer genomgående benämningen handläggare att användas.

Begreppsförklaringar¹:

I denna förstudie avses med

- Handläggning – Ärende som initieras, utreds och resulterar i ett beslut.
- Uppföljning - dokumenterad systematisk genomgång av planerade, beslutade och genomförda insatsers resultat på individnivå.
- Funktionsnedsättning - nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga.
- Funktionshinder - begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen.
- Personer med funktionsnedsättning – personer med nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga.

Andra benämningar/begrepp

I denna förstudie används främst begreppet intellektuell funktionsnedsättning. Begreppet utvecklingsstörning används då det kopplar till lagstiftning och liknande.

Med funktionshinderområdet menas i förstudien verksamhet som ger insatser enligt socialtjänstlagen (2001:453) (SoL) och/eller lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Alla verksamheter som ger insatser till barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning, samt verksamheter inom socialpsykiatrin, ingår således i begreppet i denna förstudie (2).

Principer för beskrivning av psykisk hälsa utgår i förstudien från Socialstyrelsens, Folkhälsomyndighetens och Sveriges Kommuner och Regioners skrift *Begrepp inom området psykisk hälsa* (3).

¹ Socialstyrelsen termbank har använts (2).

Förstudiens huvudsakliga resultat - myndighet

Både antal och omfattning av insatser till personer med funktionsnedsättning ökar. Socialtjänstens uppdrag blir alltmer komplext, bland annat genom att ansvarsområdet har förtydligats och utvidgats på flera områden.

Antalet handläggare som arbetar med handläggning inom funktionshinderområdet går inte att utläsa av den nationella statistiken men en grov uppskattning är att det rör sig om 1 600–2 000 i riket. De flesta som arbetar som handläggare inom funktionshinderområdet har en socionomexamen. Uppskattningsvis arbetar en tredjedel av handläggarna med fler verksamhetsområden än enbart funktionshinderområdet.

Det finns rekommendationer på utvecklingsområden för handläggare inom socialtjänsten. Utvecklingen av kunskapsbaserad socialtjänst genom långsiktiga strukturer för introduktion, fort- och vidareutbildning och stärka kompetensförsörjningsarbetet och utvecklingen av mer effektiva arbetssätt är exempel på rekommendationer. Med målsättning en jämställd, förebyggande, lätt tillgänglig och kunskapsbaserad socialtjänst, baserad på bästa tillgängliga kunskap och de utmaningar som socialtjänsten står inför behövs en gemensam yrkesresa.

Förutsättningar för en yrkesresa finns vad gäller samsyn på kompetensförsörjningsbehov, kunskapsunderlag för att möta behov och ekonomiska förutsättningar. Utmaningen är att antalet handläggare är alltför lågt, jämfört med till exempel socialsekreterare som arbetar med myndighetsutövning inom barn och unga, vilket gör att det kan bli svårt att regionalt driva en yrkesresa för handläggare inom funktionshinderområdet.

Förslag till beslut - myndighet och utförare

Förstudien förslår en yrkesresa inom funktionshinderområdet men med två vägar. En väg för handläggare och en väg för personal i utförarverksamheter med ”avstickare” längs vägarna med gemensamt innehåll. Destinationen för de två vägarna är att ge god kvalitet i varje möte mellan socialtjänstens medarbetare och invånare.

Förstudien föreslår en produktion i två etapper där etapp ett består av utförarvägen och etapp två av myndighetsvägen. Gemensamt för båda vägarna är strukturen med tre nivåer, benämningar, riktlinjer på intervaller och möjligheten att bygga in gemensamma delar.

Förstudien föreslår att under tiden som etapp ett, utförarvägen, produceras analyseras myndighetsvägen ytterligare för att möjliggöra den sistnämnda med hänsyn till antalet handläggare, nationellt och regionalt, samt organisatoriska och geografiska förutsättningar.

1 Bakgrund

1.1 Om funktionshinderområdet inom socialtjänsten

Sveriges befolkning består av alla som är folkbokförda i Sverige. Under 2000-talet har befolkningen vuxit och befolkningsökningen ligger generellt på 1 procent per år (4).

Både antal och omfattning av insatser till personer med funktionsnedsättning ökar. Ser man till lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) fortsätter både antalet insatser öka liksom antalet personer med insatser. Från 2009 till 2019 har antalet personer som får stöd enligt LSS ökat med omkring 20 procent. Majoriteten av beslut beviljas för personer i åldrar mellan 23–64 år. Den största ökningen återfinns inom kommunalt beslutad *personlig assistans* men även insatserna *daglig verksamhet* och *boende* för vuxna ökar (5).

Alla insatser ökar dock inte, *boende för barn* och *ledsagarservice* har minskat över tid. Minskningen är 36 procent respektive 22 procent för perioden 2009–2019. Det är stora regionala skillnader på antalet beslut som tas per 10 000 invånare. Orsaken till skillnaderna är inte klarlagda (5).

Antalet insatser enligt socialtjänstlagen (2001:453) (SoL) fortsätter också att öka. Från 2009 till 2019 har insatserna ökat med 29 procent. Den stora ökningen av insatsen *boendestöd* förklarar en del av ökningen. Av de som beviljas insatser enligt LSS är 40 procent kvinnor medan fördelningen mellan könen är jämnare inom SoL. Fördelningarna har inte ändrats över tid (5).

Statistik – insatser och antal personer

75 800 personer hade någon pågående insats enligt LSS under 2020. Totalt 116 900 insatser beviljades. Eftersom en individ kan ha flera insatser är antalet insatser högre än antalet personer. Personer med utvecklingsstörning, autism eller autismsliknande tillstånd står för 89 procent av LSS-insatserna. Den vanligaste insatsen är *daglig verksamhet*. Antal insatser fördelade efter typ av insats beskrivs i tabell 1. Av de med insats/-er var 40 procent kvinnor och 60 procent män (6).

Insats enligt LSS	Antal personer	Andel (%)	Insats enligt LSS	Antal personer	Andel (%)
Personlig assistans	5 306	7	Korttidstillsyn	4 548	6
Ledsagarservice	6 822	9	Boende, barn	874	1
Kontaktperson	18 192	24	Boende, vuxna	29 226	39
Avlösarservice	3 790	5	Daglig verksamhet	39 416	52
Korttidsvistelse	9 096	12			
Totalt antal insatser	116 900				

Tabell 1. Antal insatser enligt LSS den 1 oktober 2020 fördelade efter typ av insats. Insatsen rådgivning och annat personligt stöd exkluderad (6).

Utifrån mät punkt 31 oktober 2020 hade 57 900 personer med funktionsnedsättning minst en pågående insats enligt SoL. Eftersom en individ kan ha flera insatser är antalet insatser högre än antalet personer. Den vanligaste insatsen var *boendestöd*, följt av *hemtjänst i ordinärt boende* och *trygghetslarm*. Insatsernas fördelning, se tabell 2. Könsfördelningen var jämn mellan de som fick minst en insats den 31 oktober 2020, 51 procent var kvinnor och 49 procent män (7).

Insats enligt SoL	Antal personer	Andel (%)
Boendestöd	28 088	48
Hemtjänst i ordinärt boende	16 266	28
Hemtjänst - delmängd*	14 159	24
Trygghetslarm	11 850	20
Dagverksamhet	4 841	8
Kontaktperson/-familj	4 561	8
Ledsagning	3 811	6
Särskilt Boende	4 656	8
Matdistribution	2 707	5
Korttidsplats	974	2
Avlösning	522	1
Annat bistånd	2 320	4
Totalt antal insatser	94 755	

Tabell 2. Insatser, antal personer 0–64 år med funktionsnedsättning med pågående beslut om insats den 31 oktober, 2020. Riket.

* Funktionsnedsatta i ordinärt boende med hemtjänstbeslut som innehåller Service och/eller Personlig omvårdnad men inte uteslutande i form av Trygghetslarm och/eller Matdistribution (7).

Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

LSS är en rättighetslag som skall tillförsäkra personer med stora och varaktiga funktionshinder stöd och service för att minimera svårigheter i den dagliga livsföringen. Verksamheter ska främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet för de personer som ingår i lagens personkrets (5 § LSS). Den enskilde skall genom insatserna tillförsäkras goda levnadsvillkor (7 § LSS) (8).

För att ha rätt till insatser enligt LSS måste personen tillhöra någon av de tre personkretsar som beskrivs i 1 § 1–3 LSS:

1. utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd,
2. betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom,
3. andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service.

Lagen innehåller bestämmelser om tio olika insatser. Insatserna beskrivs i 9 § 1–10.

Socialtjänstlagen (2001:453)

Kommunernas ansvar för vård och omsorg om personer med funktionsnedsättning regleras även i SoL. Enligt 5 kap. 7 § SoL ska socialnämnden verka för att människor som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring får möjlighet att delta i samhällets gemenskap och att leva som andra.

Socialnämnden ska enligt samma paragraf medverka till att den enskilde får en meningsfull sysselsättning och får bo på ett sätt som är anpassat efter hens behov av särskilt stöd.

Socialnämnden bör genom hemtjänst, dagverksamheter eller annan liknande social tjänst underlätta för den enskilde att bo hemma och att ha kontakt med andra (3 kap. 6 § SoL).

Vidare ska kommunen inrätta bostäder med särskild service för de som behöver sådan bostad (5 kap. 7 § tredje stycket SoL). Den enskilde ska genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå (4 kap. 1 §) (9).

Personer med funktionsnedsättning kan ansöka om insatser enligt SoL, vissa av dem har dessutom rätt till insatser enligt LSS.

1.2 Kända utmaningar

Betänkandet *Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag* (2020:47) presenterar förslag som kommer att innebära en omställning av socialtjänstens organisering och arbetssätt. Förslagets inriktning är en jämställd, förebyggande, lätt tillgänglig och kunskapsbaserad socialtjänst (19). De yrkesresor som nu utvecklas ska bidra i den omställningen till mera kunskapsbaserad verksamhet. Kunskapsbaserad verksamhet står inte angivet i LSS vilket innebär utmaningar i praktiken om delar av socialtjänsten inte behöver beakta kunskap som en relevant del i yrkesövningen. Detta exemplifieras bäst av en brukare som får sin SoL-insats baserad på bästa tillgängliga kunskap och sin LSS-insats inte.

En god tillgång till handläggare med rätt kompetens är viktigt för dem som behöver stöd och hjälp från socialtjänsten. Kompetensförsörjning för handläggare är därför en angelägen fråga och den behöver utvecklas nationellt och i kommunerna. Med rätt kompetens ökar förutsättningarna för att handläggarna gör utredningar, bedömningar och uppföljningar av god kvalitet (10).

Exempel på kända utmaningar inom verksamhetsområdet är rekrytering, rätt grundkompetens, geografi, komplexitet, nya krav på kunskaper, arbetsbelastning, systematiska arbetssätt, organisering och kompetensförsörjning.

Generellt får kommunerna allt svårare att rekrytera handläggare inom funktionshinderområdet. 2019 uppgav 59 procent av landets kommuner att de hade svårt att rekrytera LSS-handläggare. Möjligheten att rekrytera handläggare med rätt kompetens varierar dessutom beroende på var i landet man befinner sig. I glesbygdskommunerna är det färre sökande med rekommenderade utbildningar enligt Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2008:32) än i storstäderna (11). Ändamålsenligt antal handläggare är en annan viktig aspekt av kompetensförsörjningen. Det har betydelse för socialtjänstens tillgänglighet och kvalitet. En kritik har även riktats mot den stora mängden ärenden per handläggare (12).

Socialtjänstens uppdrag blir alltmer komplext, bland annat genom att ansvarsområdet har förtydligats och utvidgats på flera områden vilket medfört nya krav på handläggarnas kunskaper (10). Utmaningar finns främst inom kompetensområdet. Brister i kunskap har konstaterats angående bland annat funktionsnedsättningar, diagnoser och kommunikationsverktyg (10, 13-16). Socialstyrelsen bedömer att utmaningarna inom kompetensförsörjningen riskerar att påverka kunskapsbristen i negativ riktning vilket i sin tur påverkar brukarna negativt genom exempelvis brister i delaktighet och minskad möjlighet till rätt insats (5, 10). För många personer med intellektuell funktionsnedsättning (IF) innebär vardagen en stor skillnad mellan deras rättigheter i juridisk mening och de rättigheter som de i praktiken har förutsättning att utöva. Det kan bero på brister i kunskap och förutfattade meningar kring hur människor ska fatta beslut. Många brister i förmågan att se personer med IF som vuxna människor med rättskapacitet (17).

Myndigheten för delaktighet har i rapporten *Mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning* (2017) samlat in kunskap om mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning, identifierat utvecklingsbehov och lyft fram åtgärdsförslag till den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Personer med funktionsnedsättning löper ökad risk att utsättas för våld och att både kvinnor, män, flickor och pojkar utsätts för samma typer av våld som alla andra. Det som skiljer handlar om utsattheten för funktionshindersrelaterat våld, att förövaren utnyttjar den utsatta personens reducerade autonomi och förmåga att göra motstånd. En utsatt livssituation för personer med funktionsnedsättning kan till exempel vara när personen behöver andra nödvändiga relationer förutom närstående, som exempelvis omvårdnadspersonal, assistenter eller chaufför inom färdtjänst. Det finns studier som visar att kvinnor och flickor med funktionsnedsättning är mer utsatt än kvinnor utan funktionsnedsättning (18).

Fler kommuner än tidigare har samlade kompetensutvecklingsplaner för handläggare vilket är en positiv utveckling. För 2020 anger drygt 30 procent av kommunerna att det finns en samlad kompetensutvecklingsplan för handläggare inom LSS. Något fler kommuner uppger att det finns en samlad plan inom socialpsykiatri. En samlad kompetensutvecklingsplan ska i detta sammanhang innehålla minst både kontinuerlig handledning och fortbildning samt ha följts upp under de senaste 12 månaderna av närmaste chef (5). Även om ansvarsområden utvidgas och ställer krav på ny kunskap blir samtidigt verksamheter som möter personer i behov av socialtjänst alltmer organisatoriskt specialiserade och fragmenterade (19). Det innebär att organisationer har avgränsningar i form av verksamhetsområden, uppdrag och arbetsuppgifter. Dessa avgränsningar kan försvåra samordnade insatser (12). Det ställer andra krav och annan typ av kunskap för att rätt stöd ska komma den enskilde till godo.

Allt fler använder det systematiska arbetssättet *Individens behov i centrum* (IBIC) vid utredningar och uppföljningar av enskildas behov. Internationella klassifikationen av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa (ICF) används som gemensamt språk i IBIC. En utvärdering av IBIC visar att syftet är gott men att utmaningar finns, arbetssättet är komplext och de tänka fördelarna har bara visats i begränsad utsträckning. Möjligheten till jämförelser mellan utredningar har ökat och tydligheten i vilket stöd som beviljats har förbättrats. Komplexiteten och tidsåtgången för utredningar verkar öka men i viss utsträckning har

möjligheten för den enskildes delaktighet ökat (16). I samtal framkommer att kommuner arbetar olika med IBIC och att utrymme för olika tolkningar finns. Det bidrar till olikheter i användningen av IBIC.

En annan aspekt på utmaning som kopplar till verksamhetsområdet är anhörigperspektivet. I den nationell strategi vad gäller anhöriga som vårdar eller stödjer någon de står nära lyfter man sammanfattningsvis att kommuners stöd till anhöriga är otillräckligt, till exempel att avlösningssinsatser inte utformas efter individens och anhörigas behov och att få anhöriga erbjuds hjälp med vardagssysslor, trots att det för vissa skulle förebygga behov av mer kostsamma insatser (21).

I samtal har det även framkommit att det finns etiska utmaningar inbyggt i LSS. Handläggare har en utmaning i att hantera den självständighetsresa som förordas i lagstiftningen. Där står bland annat att insatser skall anpassas till mottagarens individuella behov och stärka förmåga att leva ett självständigt liv (§ 7). Det står också att insatser i LSS ska stödja till ett självständigt liv och vara varaktiga (22). Det kan bli ett etiskt dilemma utifrån att insatserna kan komma att behöva omprövas utifrån att behov av en insats minskar då den enskilde blir mer självständig utifrån stärkt förmåga. En konflikt mellan lagens intention varaktiga beslut och ändrade behov kan uppstå.

2 Målgrupp för en yrkesresa

2.1 Berörd yrkeskategori

2.1.1 Kännetecknande för handläggare

2.1.1.1 *Kompetenskrav*

Socialt arbete med personer med funktionsnedsättning är mångfacetterat, vilket kräver att handläggare har både generella och specifika kunskaper. I socialtjänstlagen står angivet att personal ska ha lämplig utbildning och erfarenhet för att utföra arbetsuppgifterna (3 kap. 3 § 9). LSS anger att det ska finnas den personal som behövs för att ett gott stöd och en god service och omvårdnad skall kunna ges (6 § 8). För att förtydliga vad som menas med lämplig utbildning, lämplig erfarenhet, gott stöd och god service för personal som arbetar med handläggning och uppföljning har Socialstyrelsen tagit fram material som stöd för tillämpning av de bestämmelserna. Ett material är tänkt som stöd i kommuners kvalitetsarbete för att få rätt kompetens i organisationen och för att bedöma när grundutbildning är tillräckligt samt när vidareutbildning behövs (23). Ett annat är de allmänna råden (SOSFS 2008:32) där det rekommenderas att personal som arbetar med handläggning och uppföljning av ärenden som avser personer med funktionsnedsättning bör ha socionomexamen eller social omsorgsexamen. Kontinuerlig tillgång till handledning nämns samt att utbildning bör ges till handläggarna. Även vidareutbildning på avancerad nivå tas upp som ett vidare steg för att bredda kunskaper på sakområdet (24).

2.1.1.2 Arbetsuppgifter

Övergripande består handläggarnas uppgifter av handläggning efter inkommen aktualisering och uppföljning av insats och individens behov utifrån personens funktionsnedsättningar. Handläggningen omfattar social utredning, fatta beslut att bevilja bistånd, utredningssamtal, relationsskapande samtal, samverkan internt och externt samt samordning. De beviljade insatserna skall följas upp och utvärderas på individnivå (24). Handläggare anger själva i enkätsvar att dokumentation och annan administration är centrala arbetsuppgifter utöver de redan nämna uppgifterna. Samordning som nämns är intern samverkan, samverkan med region, exempelvis vid samordnad individuell plan (SIP), och samverkan med andra myndigheter.

2.2 Medarbetare i yrkeskategorin

2.2.1 Kännetecknande för handläggare

Antal

Hur många handläggare som arbetar med handläggning inom funktionshinderområdet går inte att utläsa av den nationella statistik som tas fram av Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Försök att identifiera antal har gjorts via sökningar i 2020 års personalstatistiska undersökning från SKR (25) angående personal i kommuner och kommunalförbund utifrån AID-koderna² för handläggare och socialsekreterare som är de mest vanliga förekommande titlarna. Begränsningen i statistiken är att det inte går att utläsa antal utifrån ett specifikt verksamhetsområde.

Antalet anställda³ handläggare är 1 607 varav 84,4 procent utgörs av kvinnor.

Antalet anställda socialsekreterare är 27 088 och av dessa är 88,4 procent kvinnor.

Socialsekreterare delas upp i olika personalområden med olika AID-koder. De olika titlarna och personalområdena redovisas i tabell 3.

AID-etikett	Titel	Antal anställda	% kvinnor
	Administration		
151023	Handläggare, individ och familjeomsorg (IFO), äldreomsorg, funktionsnedsättning, socialpsykiatri och integrationsarbete	1 607	
	Totalt handläggare	1 607	84,4
	IFO, Omsorg och integration		
351008	Socialsekreterare, barn och unga, myndighetsutövning	6 092	91
351009	Socialsekreterare, ekonomiskt bistånd	3 386	86,1
351010	Socialsekreterare, övrigt	11 982	86,3
351012	Socialsekreterare, biståndsbedömare	5 628	91,5
	Totalt socialsekreterare	27 088	88,4

² AID står för arbetsidentifikation och är ett system för indelningar/grupperingar av anställda hos medlemmar i SKR.

³ Med anställning menas månadsavlönade och timavlönade inklusive lediga.

Tabell 3. Antalet anställda handläggare och socialsekreterare fördelat på titel och personalområde (tabell 4, 25).

Fråga har ställts till Akademikerförbundet SSR om de har någon statistik om hur många av deras medlemmar som arbetar med myndighetsutövning inom funktionshinderområdet. I SSR:s medlemsregister finns det ingen statistik på vad medlemmarna arbetar med.

En grov uppskattning av antalet handläggare nationellt för verksamhetsområdet bör vara mellan 1 600–2 000.

Utbildning

De flesta som arbetar som handläggare inom LSS har en socionomexamen. På riksnivå har 82 procent en socionomexamen. Spridningen varierar mellan länen från 65 procent till 94 procent. Måttet omfattar handläggare med socionomexamen eller social omsorgsexamen (11). Socionomexamen eller social omsorgsexamen är de utbildningar som Socialstyrelsen beskriver som lämpliga utbildningar (24). Andra utbildningar som förekommer är till exempel jurister, socialpedagoger och beteendevetare (11). Hur utbildningsbakgrunden ser ut för handläggare inom exempelvis socialpsykiatri har inte kunnat kartläggas, uppgifter har inte hittats. I samtalen har dock framkommit att man rekryterar efter rekommendationerna i SOSFS 2008:32.

Handledning

I enkätsvar från första linjens chefer för handläggare har alla utom en angett att möjligheter till handledning finns. Möjlighet på så sätt att den finns vid behov eller att den är regelbunden och inplanerad. Handledningen kan vara i form av intern handledning av chef, förste handläggare eller kollegial handledning. Det kan vara extern handledning, ofta förekommer både intern och extern handledning. Både individuell och handledning i grupp är vanligt. I enkätsvaren från handläggare kan samma svar ses.

Handläggare enbart ärenden rörande personer med funktionsnedsättning

64 procent av de svarande cheferna för handläggare anger att handläggarna enbart arbetar inom funktionshinderområdet. 36 procent arbetar således med flera verksamhetsområden som till exempel äldreomsorg eller individ- och familjeomsorg.

Personalomsättning

Förutom ökande ärendemängder förekommer det även en hög personalomsättning i socialtjänstens myndighetsutövning inom både SoL och LSS. Personalomsättningen har ökat över tid och det är vanligare för handläggare att byta arbetsgivare än för andra grupper som arbetar kommunalt. Däremot är det inte fler som helt lämnar yrket än inom andra grupper som arbetar i kommunerna (10). Ungefär hälften (51 procent) svarande i enkäten till första linjens chef för handläggare upplever personalomsättningen för handläggare inom funktionshinderområdet ungefär likvärdigt med personalomsättningen för handläggare inom andra områden.

Enligt Statistiska centralbyråns arbetsmiljöenkät 2019 anger 74 procent av antalet sysselsatta inom näringsgrenen *Omsorg; sociala tjänster* i hög grad ha ett intressant och stimulerande arbete. (26). Hur dessa siffror relaterar specifikt till handläggare inom socialtjänst är oklart.

3 Behov av strukturerad introduktion och kompetensutveckling

3.1 Möjliga nivåer i en yrkesresa

Det finns rekommendationer på utvecklingsområden för handläggare inom socialtjänsten. Utvecklingen av kunskapsbaserad socialtjänst genom långsiktiga strukturer för introduktion, fort- och vidareutbildning och att stärka kompetensförsörjningsarbetet och utvecklingen av mer effektiva arbetssätt är exempel på rekommendationer (10).

I samtal har lyfts att det är mycket som man som handläggare behöver kunna för att skapa trygghet i sin myndighetsutövning. En prioriteringsordning behövs och utifrån samtal och den enkät som riktat sig till första linjens chef för handläggare svarar majoriteten att tre nivåer är lämpligt även här och att en riktlinje på intervaller bör finnas. De intervaller som Yrkesresan Barn och unga använder bedöms som lämplig indelning och benämningarna på nivåerna som förstudien *Nationell yrkesresa för vård och omsorg* föreslagit bedöms som relevanta. Benämning spets ifrågasätts mer, ett alternativ som inkommit är specialiserad kompetens. En dialog mellan medarbetare och chef dock viktig vid upplägget av den individuella Yrkesresan.

Förstudien föreslår följande struktur:

- Bas: 0–2 år i yrket
- Fördjupning: 3–5 år i yrket
- Spets: mer än 5 år i yrket
- Stöd till chefer och arbetsledare

3.2 Relevanta kompetensområden

3.2.1 Kompetensområden för handläggare

Relevanta kompetensområden har undersökts genom litteraturgenomgång, samtal och enkätundersökning.

De allra flesta handläggare har en socionomutbildning eller social omsorgsexamen (82 procent) (11). Utifrån samtal och enkätsvar framgår att det är bra grundutbildningar för handläggare men vikten av vidareutbildning påtalas. Socionomutbildningen är en yrkesutbildning med generell inriktning inom socialt arbete. Det medför att de studenter som examineras inte har specifika kunskaper inom exempelvis funktionshinderområdet. Inom socionomutbildningen och utbildningen i social omsorg ingår praktik, och i ett samtal framkom ytterligare en faktor, nämligen att studenterna inte nödvändigtvis genomför sin praktik inom den myndighetsutövande verksamheten i socialtjänsten. Det betyder att en del av socionomerna inte har praktik med sig gällande myndighetsutövning och handläggning efter

sin examen. Utifrån att utbildningarna ger generella kunskaper inom ett stort område behövs vidareutbildning inom det verksamhetsområde som den enskilde väljer att verka inom. En person som intervjuades uttryckte att socionomutbildningen är som ett nytaget körkort, man måste öva i praktiken för att utveckla färdigheter.

En viktig parameter som lyfts i många samtal är chefernas roll och betydelse för kompetensutveckling. Socialstyrelsens erfarenheter från uppdraget med *SIM-LSS*⁴ visar att många handläggare tyckt att de lärt sig mer av ett reflekterande förhållningssätt än de teoretiska kunskaperna som *SIM-LSS* erbjöd. Reflektion ger även möjlighet att få syn på kunskap som är omedveten och tas för given, att reflektion kan bidra till att tvivla och ifrågasätta metoder som används slentrianmässigt (28).

Samtal

I samtal ställdes frågan om de kompetensområden som beskrivs i Socialstyrelsens allmänna råd (2008:32) är relevanta (24). Majoriteten svarade att dessa omfattar de mest relevanta områdena tillsammans med Socialstyrelsens skrift *Socialt arbete med personer med funktionshinder. Förslag till kompetensbeskrivning för handläggare* (23). I samtalen betonades *juridiken* utifrån att LSS är en rättighetslag och det ställer höga krav på handläggarna utifrån rättsprocesser. Förutom juridik lyftes *alternativ och kompletterande kommunikation (AKK)* och *barnperspektivet* som särskilt relevanta kompetensområden.

Enkät första linjens chef för handläggare

I enkäten till första linjens chef för handläggare efterfrågades relevanta kompetensområden. Ett antal kompetensområden fanns föreslagna i enkäten, möjlighet att välja flera av dessa områden gavs. Förslagen på områden hämtades från Socialstyrelsen skrift *Socialt arbete med personer med funktionshinder. Förslag till kompetensbeskrivning för handläggare* (23). Möjlighet att lämna förslag på andra relevanta kompetensområden i fritext fanns. Resultatet visar att alla föreslagna områden är angelägna, se tabell 4. *Utredning, bedömning och dokumentation, funktionsnedsättning och dess konsekvenser* samt *juridik* skattades något högre än övriga områden. Några kompletterade förslagen genom att använda möjligheten med fritextsvar. Exempel som gavs var *samsjuklighet, dubbeldiagnoser, intersektionalitet, barnperspektiv, anhörigperspektiv, AKK, juridik, IBIC* och *motiverande samtal*.

Kompetensområde	Antal	%
Utredning, bedömning och dokumentation	35	97
Funktionsnedsättning och dess konsekvenser	34	94
Juridik	33	92
Uppföljning, utvärdering och utveckling	32	89
Förhållningssätt och bemötande	28	78
Samhället, reformer och stödsystem	27	75
Samarbete och samordning	26	72
Information och samtal	25	69
Insatser och genomförande	21	58
Annat	4	11

⁴ SIM -LSS: Lokal kompetensutveckling för LSS handläggare, projekt som drivs av Socialstyrelsen. SIM står för simulerade fallbeskrivningar.

Svar	36

Tabell 4. Relevanta kompetensområden enligt enkätsvar från första linjens chefer för handläggare. Kompetensområde, antal svar samt andel (%) redovisas. Totalt antal svarande 36.

Screeningenkät till handläggare

I screeningenkäten till handläggare gavs inga förslag på relevanta kompetensområden utan svaren angavs i fritext. Av enkätsvaren framgår följande kompetensområden som mest relevanta (utan rangordning):

- AKK för ökad delaktighet i utredningsprocessen
- Att möta människor i kris
- Funktionsnedsättningar och dess konsekvenser – särskilt lyfts fördjupande kunskap inom områdena neuropsykiatri och psykiatri
- Juridik - lagstiftning, rättspraxis och tolkning
- Samtalsmetodik
- Ökad kunskap om andra verksamhetsområden

Screeningenkät till första linjens chef för utförarverksamhet

I den screeningenkät som första linjens chefer för utförarverksamheter har svarat på, angående vad som är relevant kunskap för handläggare, så svarar dessa ungefär samma som handläggarna själva. Kunskaper inom *lagstiftning, rättspraxis, förarbetet till LSS* och *själva myndighetsutövningen* nämns.

Intresseorganisationer

I samtal med intresseorganisationer framkommer vikten av att handläggare har den utbildning som rekommenderas och att fortbildning ges.

Viktiga kompetensområden enligt intresseorganisationer är (utan rangordning):

- AKK
- Bemötande
- Juridik
- Kunskap om funktionsnedsättningar och dess konsekvenser
- Mänskliga rättigheter
- Påverka och bestämma utformning på insatser
- Samtalsmetodik

Det ser olika ut angående nöjdheten hos medlemmar vad gäller *bemötande* medan möjlighet att *påverka och bestämma utformning på insatserna* generellt får ett sämre omdöme. Något alla lyfter är bristen på information. Det handlar främst om information om och användning av *individuell plan*, vilket ska erbjudas vid beviljande av LSS-insats, samt avsaknad av information eller dialog om vilka insatser som man har rätt till. Upplevelsen av brist på information kan bero på bland annat metodik vid utredning av behov. En konsekvens av funktionsnedsättningen kan vara att det är svårt att svara på frågor som ”Vad behöver du?” och veta vilket stöd och hjälp man kan erbjudas. Annat som framkom vid samtal är vikten av att handläggare använder sig av exempelvis AKK för att göra den sökande delaktig men att företrädare ändå görs delaktig för att komplettera bilden för den sökande. Förståelsen för hur

man kommunicerar utifrån den sökandes funktionsnedsättning är således ett angeläget kompetensområde. *Informerat skriftligt samtycke* uppgavs också som viktigt att ha kunskap kring.

Summering

Sammanfattningsvis utifrån skriftliga källor, samtal och enkäter är de kompetensområden som beskrivits i Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2008:32) och i Socialstyrelsen skrift *Socialt arbete med personer med funktionshinder. Förslag till kompetensbeskrivning för handläggare* fortsatt relevanta (23, 24).

3.3 Kompetensutvecklingsbehov som kan mötas i en yrkesresa

3.3.1 Behov som kan mötas i yrkesresa för handläggare

Kompetensutvecklingsbehov har undersökts genom litteratutgenomgång, samtal och enkätundersökning.

Samtal och enkät första linjens chef för handläggare

Utifrån individuella samtal och enkätsvar från första linjens chefer för handläggare anges behov av kompetensutveckling inom nästan alla kompetensområden som finns beskrivna i Socialstyrelsens skrift *Socialt arbete med personer med funktionshinder. Förslag till kompetensbeskrivning för handläggare* (23). Enkätsvaren visar att *uppföljning, utvärdering* och *utveckling* samt *juridik* står för största behoven, se tabell 5. Liknande resultat har framkommit i samtal.

Kompetensområde	Antal	%
Uppföljning, utvärdering och utveckling	8	89
Juridik	7	78
Information och samtal	5	56
Utredning, bedömning och dokumentation	5	56
Samhället, reformer och stödsystem	5	56
Samarbete och samordning	4	44
Funktionsnedsättning och dess konsekvenser	4	44
Förhållningssätt och bemötande	3	33
Insatser och genomförande	1	11
Annat	1	11
Svar	9	

Tabell 5. Behov av kompetensutveckling enligt enkätsvar från första linjens chefer för handläggare. Kompetensområde, antal svar samt andel (%) redovisas. Totalt antal svarande nio.

I enkätens möjlighet till fritext lyftes kompetensutvecklingsbehov av (utan rangordning):

- Barns rätt
- Hur barnkonventionen omsätts i praktiken
- Samverkan i komplexa ärenden

I samtal har även kompetensutvecklingsbehov lyfts kring (utan rangordning):

- Internationell klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa (ICF) eftersom i dokumentationen i IBIC om individens resurser behov, mål och resultat används ICF som ett gemensamt språk (25, 26).
- Jämställdhet med intersektionellt perspektiv
- Klarspråk och skriva lättläst
- Skadligt bruk och beroende och samtidigt andra psykiatriska tillstånd
- Vuxenblivande. Vad det innebär att bli vuxen, för den enskilde, för föräldrar och för handläggare
- Våld i nära relationer
- Välfärdsteknik och digitala möjligheter

Screeningenkät till handläggare

I enkäten till handläggarna efterfrågas kompetenspåfyllnad av (utan rangordning):

- AKK
- Arbete med hot- och våldsutsatta
- Barnperspektivet
- Funktionsnedsättningar och dess konsekvenser
- IBIC
- Kunskap om andra myndigheter och deras insatser
- Lagstiftning, rättspraxis, juridik
- Mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning
- Personlig assistans
- Psykiatriska diagnoser
- Samtalsmetodik
- Samverkan

Screeningenkät till första linjens chef för utförarverksamhet

Chefer för utförarverksamheter svarar i enkäten att de upplever att handläggare idag har goda kunskaper och kompetens men efterfrågar tydligare och konkretare *målformuleringar* i underlagen från handläggarna samt ökad kunskap om *utförarverksamheterna* och *insatsernas* innehåll. Exempelvis på konkretisering kan vara att gå ifrån en målformulering som ökad socialisering till mer konkret som stöd att gå till en fritidssysselsättning. Andra förslag på kompetensutveckling för handläggare var (utan rangordning):

- Digitalisering
- IBIC
- Kunskap om målgruppen
- Lagstiftning
- Samhällsutveckling
- Samtalsmetodik

Skriftliga källor

Kompetensutvecklingsbehov har konstaterats, bland annat nämns *funktionsnedsättningar*, *diagnoser* och *kommunikationsverktyg* (9, 12–15).

Första linjens chefer/arbetsledare

Första linjens chef alternativt arbetsledare har en viktig roll i kompetensförsörjningen och har en egen portfölj i strukturen för Yrkesresan Barn och Unga. En fråga ställdes därför i enkäten till första linjens chef för handläggare om behovet av kompetensutvecklingsbehov för första linjens chefer/arbetsledare. Förutom förslag på kompetensområden fanns utrymme att ange fritextsvar. *Systematisk uppföljning*, *lagstiftning* och *kunskapsstyrning* bedömdes som viktiga områden tätt följt av *implementering* och *förändringsledning*, se tabell 6.

Kompetensområde	Antal	%
Implementering och förändringsarbete	19	53
Systematisk uppföljning	27	75
Kunskapsstyrning	23	64
Lagstiftning	24	67
Annat, vad	4	11
Svar	36	

Tabell 6. Kompetensförsörjningsbehov hos första linjens chefer. Kompetensområde, antal svar samt andel (%) redovisas. Totalt antal svarande 36.

I enkätens möjlighet till fritext lyftes kompetensutvecklingsbehov av (utan rangordning):

- Bemanningsekonomi
- Bemötande
- Beteendevetenskap
- Kommunikation
- Lokala ledarskapsprogram
- Psykisk ohälsa

Vid samtal har ungefär samma kompetensutvecklingsbehov för chefer/arbetsledare nämnts. Utöver dessa har kompetensutveckling för chefer i att utveckla ett *gemensamt lärande* i arbetsgruppen och skapa en *lärande organisation* lyfts. Som exempel har givits det tillhörande chefsstöd som finns framtaget för *SIM-LSS*. Chefsstödet är inriktat på att reflektera tillsammans i arbetsgruppen kring hur allt de lär sig ska omsättas i praktiken i den egna verksamheten. Kompetensförsörjningsbehov finns i hur man skapar en kunskapsrik praktik med målsättningar som kunskapsbaserade och personcentrerade insatser. Hur kunskap tillgängliggörs och omsätts från teori till praktik, det vill säga omsätts till kompetens. Kunskapsanvändning villkoras av kontextuella faktorer såsom organisationer, arbetsklimat, resurser, relationer, tid, ekonomi, med mera (29).

Summering

Sammanfattningsvis har kompetensutvecklingsbehov identifierats. Förstudien är ett steg på vägen för att sedan vid en djupare granskning av identifierade behov besluta mer konkret vad inom vilka områden som lämpar sig att ingå i Yrkesresan, i vilket sammanhang och på vilken

nivå. Kompetensområden beskrivna i de allmänna råden (SOSFS 2008:32) tillsammans med identifierade behov kan fungera som underlag för fortsatt arbete.

4 Förutsättningar för att ta fram en yrkesresa

4.1 Tillgängliga kunskapsunderlag och utbildningar

4.1.1 Tillgängliga kunskapsunderlag

Det finns tillgängliga kvalitetssäkrade kunskapsunderlag som bör kunna användas i en yrkesresa för handläggare inom funktionshinderområdet. Med kunskapsunderlag avses lagar, kunskapsstöd, handböcker, lägesrapporter och liknande framtagna av myndigheter, SKR och andra nationella och läns/regionala aktörer. En inventering av relevanta lagar, nationella riktlinjer och publikationer på Kunskapsguiden.se med flera har gjorts och sammanställts, se bilaga 1-myndighet.

I samband med projekt *SIM-LSS* som Socialstyrelsen driver har ett kunskapsmaterial tagits fram som innehåller förslag på material för kompetensutveckling inom följande områden:

- FN:s konventioner och LSS
- Funktionsnedsättning
- Kommunikation och delaktighet
- Rättssäkerhet och handläggning

Det kunskapsunderlaget och Nationella vård- och insatsprogram som finns bedöms också kunna fungera som kunskapsunderlag.

Nationell samverkansgrupp för kunskapsstyrning i socialtjänsten (NSK-S) har som en av sina prioriterade frågor 2020 inventering av lokala behov av kunskap som är representativ och trovärdig (30). Med anledning av det har NSK-S arbetat för att ta fram en modell för att identifiera bland annat socialtjänstens behov av kunskap, kunskapsstöd och verksamma arbetsätt. Syftet med modellen är att lokala behov av kunskap ska lyftas på ett systematiskt och transparent sätt så att nationella aktörer kan ta fram mer behovsanpassade stöd. Ett nationellt test av modellen planeras inom funktionshinderområdet under 2022. När man förfinat metoden skulle man kunna använda resultaten till att revidera och utveckla befintliga yrkesresor.

4.1.2 Delar av befintliga yrkesresor som kan användas i en yrkesresa för handläggare

Yrkesresan Barn och unga har hämtat inspiration från bland annat Skolverket som beskriver fyra olika kunskapsformer; fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet. Yrkesresan Barn och unga fokuserar på de tre första kunskapsmålen eftersom deras bedömning är att förtrogenhet är något som inte kan uppnås via en yrkesresa utan genom arbete i praktiken över tid (21). Kunskapsmålen att veta, att förstå samt att kunna bör vara relevanta även för en yrkesresa inom funktionshinderområdet.

Den gemensamma strukturen för alla kurser som erbjuds i Yrkesresan Barn och unga bör kunna användas i en yrkesresa för funktionshinderområdet. Kursstrukturen består av tre delar; förberedelse, kursdagar och efterarbete (21). Vid produktion av en yrkesresa inom funktionshinderområdet bör den strukturen kunna användas men för att skapa genomförbarhet behöver delen angående kursdagar ses över utifrån denna målgrupps förutsättningar för en yrkesresa.

Nya socialsekreterare inom Yrkesresan Barn och unga erbjuds sex olika kurser inom yrkesresans nivå ny (21). Erfarenheter, kursutbud och kursstruktur från Yrkesresan Barn och ungas bör tas tillvara vid produktion av Yrkesresan Funktionshinderområdet även om kurser måste anpassas/justeras utifrån aktuellt verksamhetsområde.

Exempel på andra kompetensutvecklingsåtgärder som kan bidra och inspirera i en utveckling av Yrkesresan Funktionshinderområdet är:

- Kunskapsresan, framarbetat av FoU Helsingborg. Kunskapsresan har som målsättning att bidra till är ökad användning av bästa tillgängliga kunskap i det praktiska arbetet för att på så sätt öka möjligheterna att ge rätt service inom arbetsinriktade insatser inom socialtjänsten i Helsingborg. Kunskapsresan är anpassad och utvecklad utifrån Avbys modell (2018) för professionellt lärande (28, 31).
- Pedagogiska ramverket, framarbetat av Skärholmens stadsdelsförvaltning, vilket är en basutbildning med fem kompetensområden där material till medarbetare och material till första linjens chefer inom funktionshinderområdet finns. Även om den benämns som en basutbildning så är det en fördjupande utbildning riktad till alla medarbetare.

4.1.3 Utbildningar som finns tillgängliga i dagsläget

På Kunskapsguiden.se finns webbaserade utbildningar relaterade till olika teman. Här följer exempel på utbildningar tagna från *Kunskapsguiden.se* som kan vara aktuella för en yrkesresa för handläggare (<https://kunskapsguiden.se/>):

- Det vi inte ser
- E-autism - introduktion till autism
- E-hälsa och välfärdsteknik i socialtjänsten
- Funktionshinderomsorgen och konventioner om rättigheter
- Individbaserad systematisk uppföljning
- Mänskliga rättigheter
- Möta personer med funktionsnedsättning
- Om hållbart barnrättsarbete – så kan vi inkludera fler
- SIP för vuxna och för barn
- Systematiskt översiktsarbete och evidensgradering med GRADE
- Utbildningar i bemötande
- Webbutbildningen Trialog – att se anhöriga som samspelare
- Webbutbildningar angående IBIC (processledarutbildning, handledning för utbildare och webbintroduktion)

Exempel på utbildningar tagna från *Utbildningsportalen* (Socialstyrelsen) som kan vara aktuella för en yrkesresa för handläggare (<https://utbildning.socialstyrelsen.se/>):

- Att synliggöra normer i socialtjänsten –HBTQ
- Etik och integritet vid införande av välfärdsteknik
- Personligt ombud

Exempel på utbildningar tagna från andra som kan vara aktuella för en yrkesresa för handläggare:

- Barnafrid webbutbildning om våld mot barn;
<https://barnafrid.se/basprogram>
- Nationellt kompetenscenter anhöriga (Nka);
<https://www.anhoriga.se/anhorigomraden/flerfunktionsnedsattning/familjeliv/leva-livet-medan-det-pagar/>
- Svenskt Demenscentrum, webbutbildningar om demens;
<https://www.demenscentrum.se/utbildning/webbutbildningar/15-utbildningar>

4.1.4 Kompetensområden som saknar kunskapsunderlag

Vid samtal har frågan ställts om vad man saknar för kunskapsstöd. Det som mest frekvent har framkommit är behov av kunskapsstöd om:

- AKK⁵
- IBIC i praktiken (inklusive bildsatt stöd att använda i praktiken med den enskilde)
- Vuxenblivande. Vad innebär det att bli vuxen? För den enskilde, för föräldrar och för handläggare?

Socialstyrelsen har fått i uppdrag av regeringen att utreda förutsättningar om ett nationellt kompetenscentrum för kunskap om IF och autism inom LSS. Syftet är att skapa en nationell överblick som kan bidra till att höja kompetensen hos personalen. Uppdraget bygger på Socialstyrelsens förslag på lämpliga åtgärder som redovisas i rapporten *Kompetens i LSS-boenden*. I uppdraget ingår att redogöra inom vilka områden ett kunskapscentrum bör ansvara för. Som områden att utgå ifrån anges exempelvis att utveckla och samla kunskap om företrädesvis intellektuell funktionsnedsättning och autism samt sammanställning av utvärderingar och forskningsresultat. Redovisning av uppdraget ska lämnas till Regeringskansliet (Socialdepartementet) senast 31 oktober 2022 (32).

4.1.5 Kunskapsläget för arbetsmetoder och insatser

I screeningenkäten till handläggare efterfrågades vilka handläggarstöd som används. De flesta svarade att lagar, rättspraxis och riktlinjer används. Andra vanliga stöd som nämndes var IBIC, DUR (dokumentation, utredning och rapport), motiverande samtal och AKK. Ett antal handläggare anger att man inte använder sig av någon direkt metod men att lagar, riktlinjer och rättspraxis följs. Även ärendehandledning nämns som stöd.

I samtal har samma metoder framkommit som handläggarna beskrivit i enkätsvaren. En annan

⁵ Socialstyrelsen har påbörjat ett arbete med att ta fram ett kunskapsstöd om AKK.

metod som beskrivits i ett samtal är juridisk metod som består av fem steg; omständigheten, rätten, professionskunskaper, analys och slutsatser.

Intresseorganisationer har framfört önskemål om nationellt handläggarstöd. Ett sådant nationellt stöd är IBIC, ett arbetssätt som kan användas i socialtjänsten för att beskriva resurser, behov och mål för personer med funktionsnedsättning.

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) har i uppdrag av regeringen att fastställa det vetenskapliga kunskapsläget inom området funktionstillstånd och funktionshinder. Som ett led i det har SBU genomfört en kartläggning, publicerad 2019, av systematiska översikter som utvärderat insatser och arbetsmetoder inom området (33). I kartläggningen identifierades totalt 281 relevanta systematiska litteraturoversikter. De flesta bedömdes hålla låg metodologisk kvalitet. 49 systematiska översikter bedömdes hålla medelhög eller hög metodologisk kvalitet. Dessa 49 översikter omfattade:

- Insatser riktade till personer med funktionsnedsättning
- Insatser riktade till anhöriga eller andra närstående till personer med funktionsnedsättning
- Insatser samt arbetsmetoder och arbetsverktyg som används av yrkesverksamma⁶

Sammanlagt identifierades 30 relevanta systematiska översikter som utvärderat arbetsmetoder och arbetsverktyg för att kartlägga, utreda, bedöma och fastställa tillstånd, fastställa behov av insats, fånga erfarenheter eller fatta beslut om insatser för personer med funktionsnedsättning och deras anhöriga eller andra närstående som kan användas av yrkesverksamma. En systematisk översikt var av medelhög metodologisk kvalitet och hade undersökt *Validity of pedometers in people with physical disabilities* (34). De övriga 29 systematiska översikterna bedömde SBU den metodologiska kvaliteten vara låg. Översikterna hade undersökt frågor inom nedanstående områden:

- Empowerment Assessment tools in People with Disabilities in Developing Countries, Community participation measures for people with disabilities
- Use of mindfulness with people with intellectual disabilities
- Children's participation measures using the International Classification of Functioning, Disability and Health-Children and Youth
- Comparison of participation outcome measures and the International Classification of Functioning, Disability and Health Core Sets for traumatic brain injury
- Person-centered planning
- Professional careers experiences of caring for individuals with intellectual disability and dementia
- Caregiving and adults with intellectual disabilities affected by dementia
- The influence of staff training on challenging behavior in individuals with intellectual disability: a review
- Ability and disability in autism spectrum disorder
- Instruments assessing participation: challenges in defining participation
- Young adults with intellectual disability transitioning from school to post-school

⁶ Yrkesverksamma inom området definieras som handläggare, personer med stödjande/rådgivande uppdrag, behandlande personal, vård- och omsorgspersonal.

- Initiatives to reduce the use of seclusion and restraints on people with developmental disabilities
- Outcome Domains Assessing Caregivers of Individuals with Mental Illness
- Measurement instruments to inform and evaluate effectiveness of disability inclusive development
- Parents of children with disabilities experience change over time
- Health professionals working effectively with support workers to enhance the quality of support for adults with intellectual disabilities
- Active support
- Nominal group technique for individuals with cognitive disability
- Conceptualization of Participation of Persons with Physical Disabilities
- Interventions to Prevent and Respond to Violence Against Persons with Disabilities
- Career planning tools for use with individuals with autism spectrum disorder
- Participation instruments based on the International Classification of Functioning, Disability and Health
- Facilitating and hindering factors in the realization of disabled children's agency in institutional contexts
- Person-Centered Planning: Practices, Promises, and Provisos
- Recovery in Severe Mental Illnesses: A Literature Review of Recovery Measures
- Community learning disability teams: developments, composition, and good practice
- Quality of life measures for people with intellectual disabilities and challenging behaviors
- Disutility of illness for caregivers and families

Systematiska översikter med medelhög eller hög metodologisk kvalitet som utvärderat insatser riktade till anhöriga eller närstående till personer med funktionsnedsättning hade undersökt frågor inom nedanstående områden:

- Egen hälsa, välmående och fungerande (14 systematiska översikter)
- Föräldraförmåga eller stödjande förmåga (11 systematiska översikter)

En studie som pågår är *Barns delaktighet i utredningssamtal om stödinsatser enligt LSS*. Syftet är att undersöka handläggares, barnens och deras föräldrars perspektiv på hur ökad delaktighet kan möjliggöras för barn under utredningsprocessen i samband med ansökan enligt LSS. Studien pågår mellan 2020–2023 (35). Projektet genomförs inom ramen för Fortes forskningsprogram om tillämpad välfärdsforskning (36).

Exempel på andra publikationer och pågående projekt som SBU identifierat⁷ inom området funktionshinder och funktionstillstånd som kan vara möjliga kunskapskällor i en yrkesresa inom funktionshinderområdet är:

- Ett självständigt liv – social färdighetsträning för personer med schizofreni. Publicerad 2019-12-03
- Fysisk aktivitet för personer med ADHD och autism. Publicerad 2019-10-25.
- Kost vid ADHD och autismspektrumtillstånd. Publicerad 2018-09-12

⁷ Sökperiod 2016–2021

- Insatser för att stötta personer med intellektuella funktionsnedsättningar att få en anställning. Publicerad 2021-04-28
- Individanpassat stöd till arbete (IPS) för personer med psykisk funktionsnedsättning. Publicerad 2020-10-22
- Förstudie:
Insatser vid kognitiv funktionsnedsättning och samtidigt missbruk av alkohol eller droger. Publicerad 21-03-29
- Pågående projekt:
Förstudie - Alternativ och kompletterande kommunikation (AKK) för vuxna personer med funktionsnedsättning kopplad till tal, språk och kommunikation. Planerad publicering februari 2022
Förstudie - Psykisk (o)hälsa hos personer med intellektuell funktionsnedsättning. Effekt samt upplevelser och erfarenheter av psykologiska behandlingar samt psykosociala insatser. Planerad publicering december 2021
Förstudie - Samsjuklighet missbruk/beroende och annan psykisk sjukdom/tillstånd
Underlag - till nationella riktlinjer för neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. SBU tar fram det vetenskapliga underlaget till Socialstyrelsens nationella riktlinjer för neuropsykiatriska funktionstillstånd. Underlagen omfattar tillstånden ADHD och autism, samt framför allt behandlande och förebyggande insatser som kan ges inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Planerad publicering kvartal 2 2022

4.2 Förutsättningar att genomföra utbildningar i RSS regi

4.2.1 Utbildningar som bör ske utanför RSS regi

Yrkesresan bör inte ersätta utbildningar som gymnasieutbildningar/vuxenutbildning/yrkesutbildning eller högskola/universitet erbjuder inom området. Kurser erbjuds inom exempelvis juridik och funktionsförmåga och funktionsnedsättning. Dessa utbildningar kan dock vara något som kan kopplas till tredje nivån i en yrkesresa, det vill säga att i spetsnivån lotsa vidare till kurser på högskola/universitet.

Utbildning inom kompetensområdet *funktionsnedsättningar och dess konsekvenser* kan eventuellt diskuteras vidare med socionomutbildningen för ökat utrymme. Detsamma kan gälla för kompetensområdet *juridik*, ökat utrymme både teoretisk och med exempelvis rollspel för att öva exempelvis rättsprocesser för att närma sig praktiken. Ett annat alternativ kan vara att verka för en påbyggnadsutbildning inom funktionshinderområdet likt hälso- och sjukvårdskuratorprogrammet om 60 högskolepoäng på avancerad nivå som finns på ett antal utbildningsorter i landet. Som nytexaminerad socionom ger den utbildningen en möjlighet till specialisering och ökad anställningsbarhet inom det yrkesområdet.

Organisatoriska utmaningar som lyfts i denna förstudie är något som bör hanteras utanför en eventuell yrkesresa. Däremot bör kunskap om olika verksamhetsområden och samverka inå som ett led i att överbygga avgränsningar i uppdrag och verksamhetsområden.

4.2.2 Aktörer som bör involveras vid framtagande av en yrkesresa

Förslag på aktörer som bör involveras, i olika omfattning, är nationell processledare, representanter från andra kommuner och regioner som arbetar med introduktionsprogram (exempelvis Skärholmens stadsdelsförvaltning) och representanter från nationella nätverk. Tekniskt stöd och support bör finnas utifrån den lärplattform som ska tillämpas (ADDA kompetens/Totara Learn). Socialstyrelsen och SKR bör medverka utifrån deras roll i Yrkesresan samt att de är nationella aktörer som är normerande på området och står för produkter som kan användas i en yrkesresa. Arbetsgrupp med regionala representanter med kunskaper inom området bör skapas i ett tidigt skede och medverka i framtagandet. Kommunal vuxenutbildning kan vara en bra samverkanspart för det pedagogiska perspektivet. Samverkan med Yrkesresan och dess olika grupperingar bör ske kontinuerligt för att dela erfarenheter, utveckla och samordna Yrkesresan som koncept. Intresseorganisationer bör involveras som referenser.

4.2.3 Ansvar och drift

Många aktörer är involverade i en yrkesresa och relationen här emellan är viktig att tydliggöra. SKR, regionala samverkan- och stödstrukturerna (RSS), kommuner och Socialstyrelsen, med flera, har alla roller i Yrkesresan (37).

5 Sammantagen bedömning

5.1 Identifierade behov

Behov finns för en strukturerad introduktion och kompetensutveckling för handläggare inom funktionshinderområdet. I samtal och enkäter är majoriteten positiva till en nationell yrkesresa för introduktion och kompetensutveckling. Samstämmighet inom vilka kompetensområden som är viktiga och möjliga för en yrkesresa finns. Det har identifierats utifrån skriftliga källor, samtal och enkäter. Det ger förutsättningar att producera en yrkesresa för handläggare. En skillnad kring kompetensområdet *insatser* har framkommit. I enkätsvar från chefer för utförarverksamheter framkom önskemål om att handläggare behöver mer kännedom om insatserna i praktiken och tydligare målformuleringar. Detta har inte framkommit som behov i samtal och i enkätsvar från första linjens chefer för handläggare och i enkätsvar från handläggare i samma omfattning.

Sammanställning över identifierade kompetensförsörjningsbehov ses i tabell 7.

Sammanställningen är gjord utifrån Socialstyrelsens allmänna råd (2008:32) där mest frekvent⁸ nämnda kompetensförsörjningsbehov markerats med grått.

Kompletterande angelägna kompetensområden som inte återfinns i allmänna råden och således inte är redovisade/markerade i tabell 7 är *ICF, skadligt bruk och beroende och samtida andra psykiatriska tillstånd, våld i nära relationer, välfärdsteknik* (inklusive digitaliseringens möjligheter) och *vuxenblivande*.

⁸ Med mest frekventa behov menas det som nämnts flest gånger som kompetensförsörjningsbehov från alla olika informationskällor sammanslaget.

Kompetensområden enligt allmänna råd (2008:32). Mest frekvent nämnda behov markerade.	
• Funktionshinder och dess konsekvenser - fysiska, psykiska och intellektuella funktionshinder - levnadsförhållanden för personer med funktionshinder och deras familjer - konsekvenser av funktionshinder ur ett socialt, biologiskt, psykologiskt och kulturellt perspektiv - konsekvenser av funktionshinder hos barn och unga i förhållande till deras utvecklingsstadier - konsekvenser av flera samtidiga funktionshinder eller sjukdomstillstånd.	• Regelverk och rättsutveckling - regelverk på socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens område som rör personer med funktionshinder - allmän förvaltningsrätt - offentlighet och sekretess - övrig relevant lagstiftning, till exempel skol-, socialförsäkrings- och diskrimineringslagstiftning - barnkonventionen - FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning - rättspraxis på område.
• Utredning och beslut - kartläggning, analys och bedömning av den enskildes behov och resurser samt förmåga att delta i samhällslivet och möjlighet att leva som andra - kartläggning, analys och bedömning av den enskildes inställning till sin livssituation - kartläggning, analys och bedömning av närståendes och omgivningens betydelse för den enskilde - strukturerade utrednings- och dokumentationsmetoder samt systematiska bedömningsinstrument - dokumentation av kartläggning, analys och bedömning - dokumentation och motivering av beslut.	• Insatser - olika insatserns innehåll och effekterna av dem - planering för samordning och genomförande av insatser - formulering av realistiska, uppföljningsbara mål för genomförandet av insatser.
• Samverkan och samordning - förutsättningar för samverkan - samarbetspartner samt deras yrkesroller och mandat - initiering och genomförande av samverkan med den enskildes behov i fokus - samordning av egna och andra aktörers insatser - processer i grupper och nätverk.	• Förhållningssätt och bemötande - sätta den enskildes behov i fokus - beakta den enskildes livssituation utifrån bl.a. ålder, kön, etnicitet och sexuell läggning - tillämpa ett barnperspektiv - säkerställa den enskildes delaktighet och inflytande - uppmärksamma närståendes behov av stöd och särskilt beaktabarns behov - bemöta den enskilde och hans eller hennes närstående i utsatta situationer och i kris - hantera prioriteringar och motstridiga intressen - göra etiska överväganden och ställningstaganden - ta emot och hantera synpunkter, klagomål och förslag - reflektera över och kritiskt granska egna och andras ställningstaganden - bedöma när annan kompetens än den egna behövs.
• Samtal och relationer - samtal med den enskilde med hans eller hennes behov i fokus - samtal med närstående - kommunikation med personer som har nedsatt kommunikationsförmåga - planering och ledning av olika former av samtal - etablering och upprätthållande av relationer på individ- och grupp nivå	• Uppföljning och utvärdering - metoder för uppföljning av insatser - metoder för utvärdering av insatser på individnivå - sammanställning och analys av uppgifter på individnivå.

– initiering och stödjande av förändringsprocesser.	

Tabell 7. Kompetensområden enligt Socialstyrelsens allmänna råd (2008:32), mest frekvent nämnda behov markerade.

5.2 Förutsättningar och hinder

Yrkesresan för handläggare inom funktionshinderområdet skulle omfatta mer än 245 kommuner i hela landet. Det innebär variationer i geografiska och organisatoriska förutsättningar. I enkäten till första linjens chef för handläggare angav 36 procent att handläggarna även arbetar inom andra områden inom socialtjänsten⁹. Fördelningen på de 36 procenten utifrån befolkningsunderlag är; 75 procent i glesbefolkat område, 27 procent i mindre stad och 20 procent i storstad. En handläggare i en glesbygdskommun behöver således ha kompetens inom fler verksamhetsområden jämfört med en handläggare i en storstadskommun med funktionsindelade enheter. Hänsyn behöver tas till detta vid skapande av en yrkesresa.

Trots att många kommuner anslutit sig så är antalet handläggare inom funktionshinderområdet inte så stort. Uppskattningsvis rör det sig om 1 600–2 000 handläggare att jämföra med barn och unga som uppskattningsvis är 6 500. Det finns en personalomsättning som redovisats tidigare men med tanke på antalet handläggare så är antalet troligen inte tillräckligt för att anordna utbildningar regionalt i RSS regi. En diskussion om annan fördelning behöver tas och fördelar och nackdelar belysas.

Samstämmiga behov av introduktion och kompetensförsörjning för handläggare samt tillgängliga relevanta kunskapsstöd ger dock goda förutsättningar för fortsatt arbete med en yrkesresa för handläggare inom funktionshinderområdet.

5.3 Förstudiens bedömning

Behov finns för en strukturerad introduktion och kompetensutveckling för handläggare. Det har denna förstudie för myndighetsutövande personal inom funktionshinderområdet visat.

En yrkesresa – två vägar

Eftersom handläggare och personal i utförarverksamheter arbetar inom samma verksamhetsområde föreslår förstudien en yrkesresa för funktionshinderområdet men att resan innehåller två olika vägar, en väg för myndighetsutövning och en väg för utförarverksamhet. De två vägarna har en gemensam destination som är att *ge god kvalitet i varje möte mellan socialtjänstens medarbetare och invånare*. Personer med funktionsnedsättning har rätt till insatser av god kvalitet. Att personalen har rätt kompetens är en viktig förutsättning för att de ska kunna bidra till en god kvalitet i stöd, service och omsorg (38). Kvalitet i välfärdssystem är svårt att definiera men kan beskrivas som operationaliserande av enskildas behov och förväntningar på en verksamhet (39).

⁹ Exempelvis äldreomsorg eller individ- och familjeomsorg.

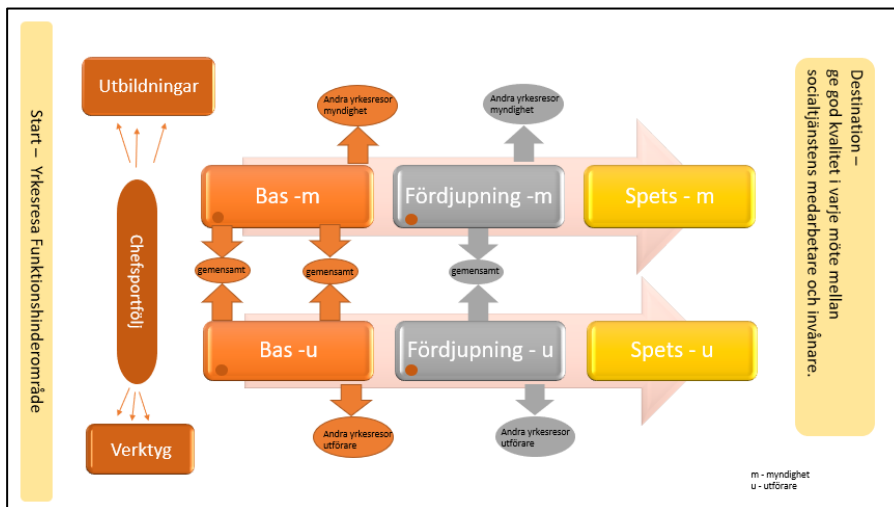
Med anledning av rätt kompetens, olika förutsättningar och olika behov för myndighet och utförare föreslås därför två vägar i Yrkesresan Funktionshinderområdet, se tabell 8 för fler anledningar.

En yrkesresa - två vägar		
Förutsättningar	Myndighet	Utförare
Utbildningsnivå	Högskola/universitet	Gymnasial
Handledning systematisk	Ja	Saknas
Uppdrag	Utreda, fatta beslut	Vardagsstöd
Allmänna råd	2008:32	2014:2
Utmaningar	Specifika	Specifika
Kompetensförsörjningsbehov generella	Samstämmighet	Samstämmighet
Kompetensförsörjningsbehov inom uppdraget	Specifika	Specifika
Nivå på fortbildning	Utifrån uppdrag	Utifrån uppdrag
Pedagogiskt upplägg	Utifrån uppdrag och utbildningsnivå	Utifrån uppdrag och utbildningsnivå
Utbildningsmöjlighet	Styr sin kalender	Schemalagd
Vikariebehov	Nej	Ja
Datorarbetsplats	Egen	Gemensam
Administrativ vana	Hög	Varierar
Verksamhetsområde Funk	Varierar	Fast

Tabell 8. Exempel på anledningar för två vägar.

”Avstickare” med gemensamma kurser/informationer bör finnas längs vägen där gemensamt innehåll är lämpligt. Första linjens chefer har en nyckelroll i kvalitetsarbetet och föreslås därav en egen chefsportfölj, på liknande sätt som i Yrkesresan Barn och unga, samt tillgång till kursutbudet som riktar sig till medarbetarna. Yrkesresan för verksamhetsområdet illustreras i figur 1.

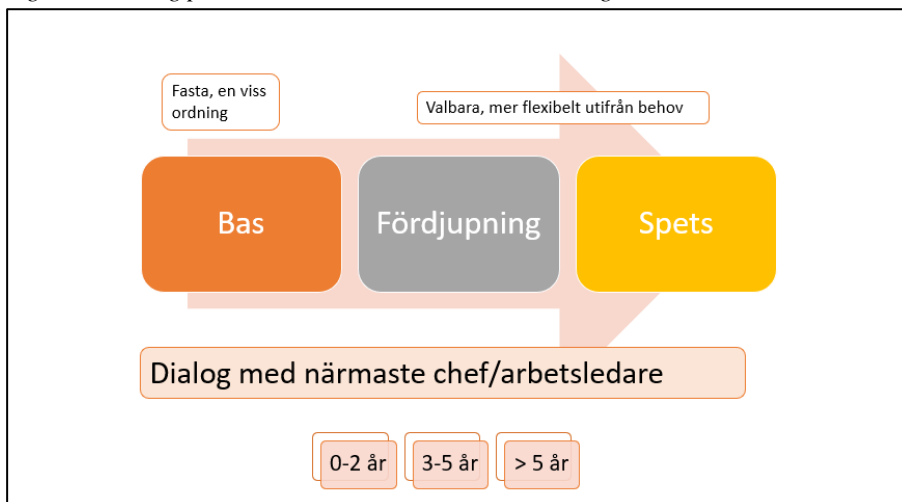
Figur 1. Förslag struktur för Yrkesresan Funktionshinderområdet.

Nivåer, benämning och intervaller

Tre nivåer med benämningarna bas, fördjupning, spets/specialiserad kompetens och intervaller om noll till två år, tre till fem år samt fem år eller mer föreslås, oavsett väg i Yrkesresan. Intervallerna bör ses som riktvärden, individuella behov kopplat till verksamhetens behov bör främst planeras i dialog med närmaste chef/arbetsledare, se figur 2.

Figur 2. Förslag på tre nivåer och årsintervallsindelning.

Två etapper

Förstudien lämnar som förslag att dela upp Yrkesresan i två etapper, att börja med yrkesresans väg för utförare för att sedan bygga myndighetsvägen. Anledning till att börja med utförarvägen är antalet medarbetare inom utförarsidan. Underlaget bedöms tillräckligt för att en regional RSS ska kunna anordna introduktion och kompetensutveckling regionalt. Det är även ett stort behov av introduktion och kompetensutveckling, det har kartläggningar och tillsynen bekräftat (2, 39, 40). Behov av kompetensförsörjning finns även inom myndighetsdelen men utformningen behöver processas ytterligare för att möjliggöra en

yrkesresa för målgruppen. Det relativt begränsade underlaget, geografiska förutsättningar och organisation utmanar och det kan finnas en vinst att ta vara på erfarenheter från skapande av yrkesresa för utförare samtidigt som ytterligare processarbete för myndighetsdelen görs. En annan anledning är att det kan finnas en vinst med att se om de förslag som lämnats i översyner av insatser och assistansersättningen kommer att antas (41, 42), vilket kommer att påverka den kommunala handläggningen. För ytterligare anledningar, se tabell 9.

Ett förslag, men som bör processas vidare, är att Yrkesresan för handläggare blir nationell men drivs av en ansvarig RSS. Möjligheten är att underlaget blir tillräckligt men utmaningen blir samverkan mellan de två vägarna i Yrkesresan, ekonomiska förutsättningar samt att kurstukturer påverkas, det vill säga att kurser troligen blir helt digitala.

Två etapper – ytterligare anledningar		
Realistiskt	En väg i taget för att bygga och implementera Yrkesresan succesivt för att vara realistiskt och genomförbart i kommunerna.	Det tar längre tid innan båda vägarna är klara och implementerade.
Omfattning för RSS	Omfattande arbete för en RSS att ta sig an Yrkesresan Funktionshinderområdet. Mer realistisk förutsättning att starta med en väg. Lärdomar på vägen kan inkluderas vid bygget av den andra vägen samt ge kunskap om det är möjligt för en RSS att ta sig an båda vägarna.	

Tabell 9. Exempel på anledningar för två etapper.

Ytterligare aspekter

Ytterligare aspekter att ta hänsyn till som påverkar förslaget till två vägar, se tabell 10.

En yrkesresa - två vägar – ytterligare aspekter		
	Fördelar	Risker/nackdelar
Kompetens att bygga	För att bygga ändamålsenliga resor behövs relevant kompetens för att bygga innehåll för respektive vägval.	Om samverkan inte sker mellan de olika arbetsgrupperna kan gemensamma ytor missas.

Kursstruktur/form	Formerna för de två vägvalen behöver se olika ut eftersom förutsättningar att ta del av introduktion och kompetensutveckling varierar mellan målgrupperna. Variation som behöver beaktas är exempelvis omfattning (sammanhållen eller uppdelade i flera korta avsnitt), fasta tider eller valbara tider utifrån vad som är möjligt för det dagliga arbetet.	Mer omfattande arbete att skapa olika strukturer för kompetensförsörjning.
Pedagogiskt upplägg	Kompetensbakgrund varierar. Upplägg behöver anpassas för att fylla olika behov som finns för medarbetare, inom utförarsidan såväl som myndighetsidan.	
Underlag/antal medarbetare	Det finns tillräckligt många medarbetare inom utförardelen för att regionalt driva en yrkesresa. Antalet handläggare inom funktionshinderområdet är relativt lågt vilket gör att det kan vara svårt att genomföra utbildningar i RSS regi.	Det tar längre tid innan handläggare får ta del av Yrkesresan.

Tabell 10. Exempel på aspekter till förslaget om två vägar, fördelar och risker/nackdelar.

Övergripande förslag på struktur

I uppdraget för denna förstudie ingick inte att kartlägga kunskapsmål och förslag på kurser men ett övergripande förslag på struktur lämnas för eventuellt fortsatt arbete. Förslaget harmoniserar med det förslag på struktur som lämnats i Göteborgsregionens förstudie *Nationell yrkesresa för vård och omsorg* och med strukturen i Yrkesresan Barn och unga (2, 27). Den övergripande strukturen bör kunna vara lika för både myndighetsdelen och utförardelen inom funktionshinderområdet.

Innehåll i baskompetens

Ett basblock bör innehålla ett rekommenderat grundutbud av kurser i en viss ordningsföljd, en strukturerad introduktion som socialtjänsten bedömt behövas för alla inom en viss verksamhet. Anledningen är att grundläggande kunskap behövs för att säkra en god kvalitet i verksamheterna och för att kunna tillgodogöra sig fördjupningsutbildningar.

Innehåll i fördjupad kompetens

I fördjupningsblocket föreslås Yrkesresan, precis som i basblocket, paketera relevant kunskap från olika aktörer. Här föreslås utbudet vara valbart till största del utifrån det kompetensbehov som finns på aktuell arbetsplats.

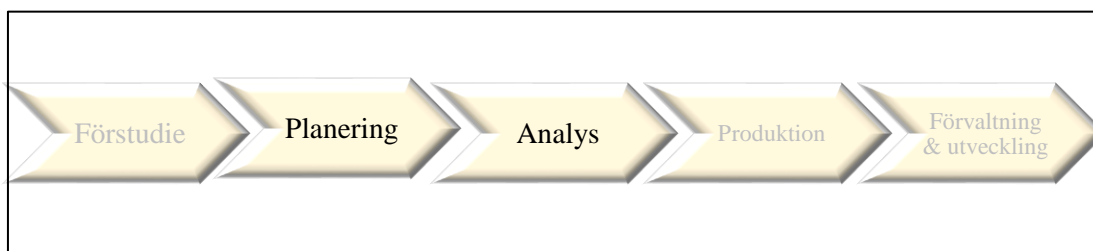
Innehåll i spetskompetens - myndighet

Här föreslås ytterligare fördjupning och/eller forskning med ett vidare arbete för att utveckla denna nivå så att den blir ändamålsenlig och attraktiv för medarbetarna. Utvecklat samarbete med yrkeshögskola, universitet och högskola föreslås.

6 Förslag inför nästa utvecklingsfas

En processbild för framtagandet av en yrkesresa finns beskrivet i Yrkesresan Barn och ungas projektplan 2021-09-01. Utifrån den processbilden kan utvecklingen av nästa fas i Yrkesresan Funktionshinderområdets myndighetsväg övergripande beskrivas med hjälp av två faser¹⁰; planering och analys, se bild 1.

Bild 1. Processbild för framtagande av ny yrkesresa. Nästa fas markerat i svart text.

Planering - myndighet

Denna fas påbörjades efter att beslut fattats om produktion av Yrkesresan Funktionshinderområdet i två etapper och då myndighetsvägen som etapp två. Syftet med planeringsfasen är att läsa in sig på förstudien, rekrytera personal, fastställa styrgrupp, fastställa möjliga resurser från involverade parter (RSS, SKR, Socialstyrelsen, med flera) samt ta fram en projektplan och tidplan för det kommande arbetet.

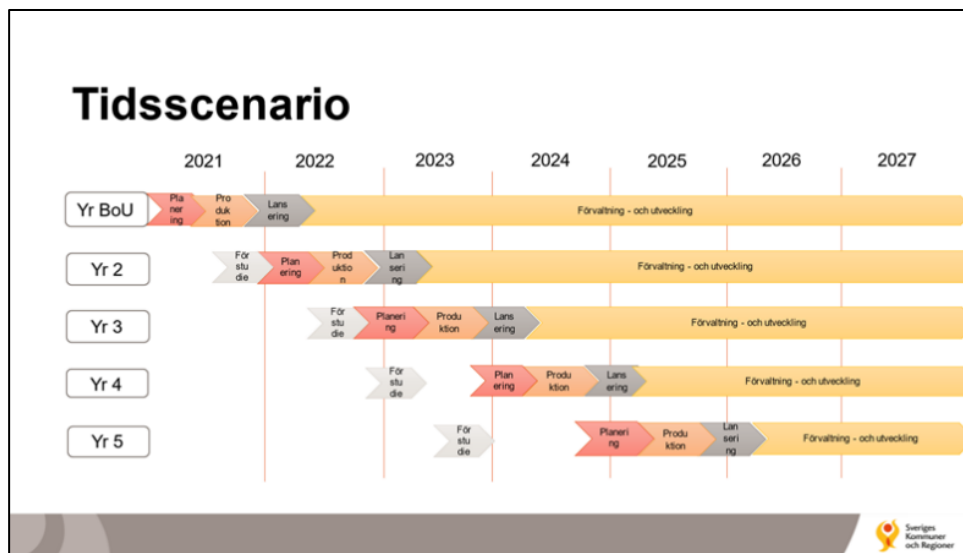
Ytterligare analys - myndighet

Förstudien föreslår att under tiden som etapp ett produceras för utförarvägen analyseras myndighetsvägen ytterligare för att möjliggöra en myndighetsväg med hänsyn till antalet handläggare nationellt och regionalt samt organisatoriska och geografiska förutsättningar. Ett parallellt arbete med kostnadsanalyser under arbetets gång bör göras då mer konkret innehåll finns att förhålla sig till.

¹⁰ Förslaget bygger på Yrkesresan Barn och ungas beskrivning av utveckling av ny yrkesresa.

I denna fas behöver en dialog tas för att anpassa det övergripande tidscenariot utifrån att produktionen av Yrkesresan Funktionshinderområdet föreslås ske i två etapper. Övergripande tidscenario för Yrkesresan med dess olika projekt/delresor, se bild 2.

Bild 2. Tidscenario för yrkesresans olika projekt/delresor framtaget av SKR.

7 Genomförande av förstudien

Förstudien har pågått mellan 25 augusti 2021 och 26 januari 2022.

Ansvarig för förstudien har varit Kommunförbundet Västernorrland och projektledare har varit Maria Holknekt, FoU Västernorrland.

I strategiska gruppen har följande ingått:

Anna Thomson, samordnare funktionshinderfrågor SKR
Magnus Wallinder, enhetschef Socialstyrelsen
Maria Holknekt, projektledare FoU Västernorrland
Sirpa Virtanen, chef FoU Västernorrland

I den operativa gruppen har följande ingått:

Anna Thomson, samordnare funktionshinderfrågor SKR
Carina Wiström Bergstock, Socialstyrelsen
Maria Holknekt, projektledare FoU Västernorrland
Therese Hellman, Socialstyrelsen

I referensgruppen har följande ingått:

Berit Noren, Västerbotten
Cecilia Axelsson, Göteborgsregionen
Inga-Lill Hafström, Region Jönköping
Johanna Häll, Region Örebro län
Ketty Sellstedt, Skaraborgs kommuner
Lisbeth Sjödén, Region Värmland
Maria Holknekt, projektledare FoU Västernorrland
Marie Wallin, FoU Sörmland
Susanne Rosenström, Skåne

Nätverk

Nationella kompetensrådet (NKR)
SKR:s funktionshindernätverk

Genomförande

Förstudien har innefattat enkätundersökningar, enskilda samtal och gruppsamtal samt sammanställning av rapporter och liknande.

Skriftliga källor

Förstudien baseras på uppgifter från rapporter och liknande publicerade av Socialstyrelsen och Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Rapporter och statistik framtagna och publicerade av Sveriges kommuner och regioner (SKR) och Statistikmyndigheten (SCB), Statens offentliga utredningar (SoU) och Myndigheten för vård- och omsorgsanalys. Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) har utgjort ytterligare kunskapskällor. Urvalet av dessa källor baseras på en bedömning att dessa är de formella kunskapskällor som idag finns tillgängliga och används i yrkesutövandet inom funktionshinderområdet. De rapporter som använts är de senaste publikationerna inom det aktuella området.

Enkäter

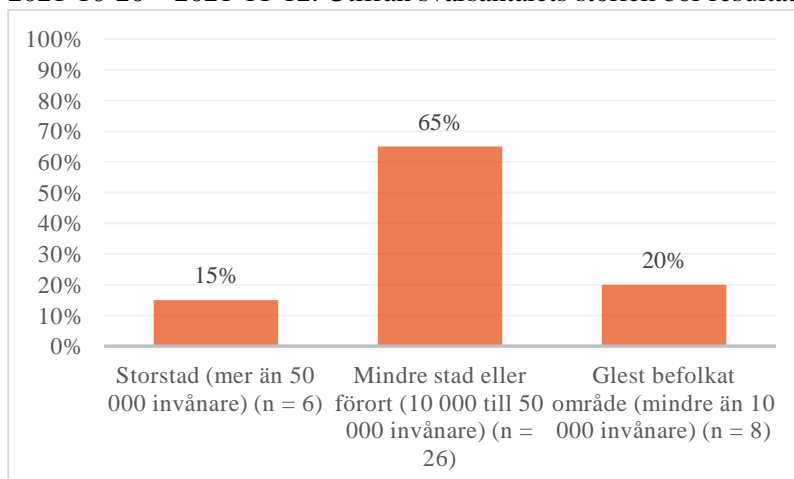
Tre olika enkätundersökningar har genomförts. En enkät var mer omfattande och ställdes till första linjens chefer för handläggare. Syftet med den enkäten var att få en beskrivning av verksamhetsområdet samt kunskap om vad som behövs och efterfrågas med avseende på strukturerad introduktion och kompetensförsörjning (bilaga 2). Två enkäter innehöll mer öppna frågor för att samla in nyanseringar av kompetensområden och kompetensutvecklingsbehov (screeningenkäter). Dessa ställdes till handläggare (bilaga 3) och till första linjens chefer för utförarverksamheter (bilaga 4). Frågorna i samtliga enkäter har baserats på de förslag på frågor som angivits i rapportmallen till förstudien (versionen med vägledning).

Enkäter skickades ut med hjälp av förstudiens referensgrupp och funktionshindernätverket på SKR. Referensgruppen distribuerade enkäten till första linjens chef för handläggare. Funktionshindernätverket på SKR distribuerade screeningenkäter till handläggare och chefer för utförarverksamheter. Bortfallsanalys är inte möjlig att göra då uppgifter inte finns gällande hur många enkäter som faktiskt skickades ut.

Enkäterna har varit anonyma men med en bakgrundsfråga om man svarade utifrån perspektivet storstad (>50 000 invånare), mindre stad (10 000 – 50 000 invånare) eller glest befolkat område (<10 000 invånare)¹¹.

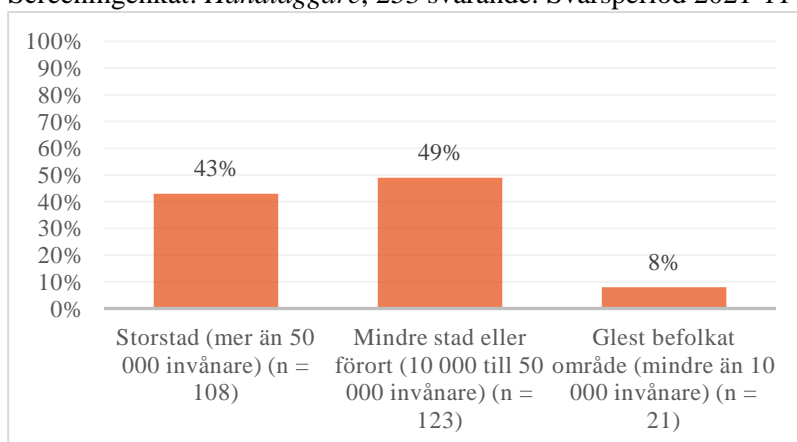
Webbenkätverktyget Netigate har använts och funktionen *länk* som svarsmöjlighet.

- Enkät *Första linjens chef för handläggare*, 40 svarande. Svarsperiod 2021-10-20 – 2021-11-12. Utifrån svarsantalets storlek bör resultaten tolkas därefter.

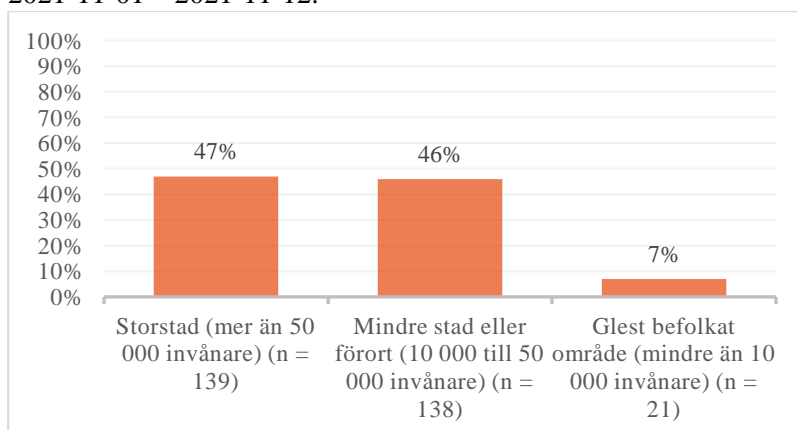

¹¹ Indelning utifrån EU:s statistikbyrås; Eurostad, kategoriindelning Statistiskolan: Urbanisering – från land till stad (scb.se). Antalet för mindre stad korrigerad från 5 000 till 10 000.

- Screeningenkät: *Handläggare*, 253 svarande. Svarsperiod 2021-11-01 – 2021-11-12.

- Screeningenkät: *Första linjens chef för utförare*, 298 svarande. Svarsperiod 2021-11-01 – 2021-11-12.

Enkäterna hade en relativt kort svarstid samt att höstlovet inföll under svarsperioden antas ha påverkat svarsfrekvensen. Orsaken till vald svarsperiod är det tidsspänn som är satt för förstudien som helhet. Forma enkäter, distribuera och möjliggöra analys/efterarbete under förstudietiden begränsar svarstiden för enkäterna. En variation i svarsantalet på olika frågor i enkäten till första linjens chef för handläggare kan ses. En orsak kan vara en teknisk brist i enkätverktyget. Vid kontroll visade det sig att det är lätt att missa att ”scrolla” nedåt i enkäten för att läsa och svara på följdfrågor vilket kan ha bidragit till att man inte sett följdfrågorna utan gått vidare till nästa fråga. De enkätsvar som har inkommit är dock samstämmiga med varandra och med det som framkommer i samtal samt med slutsatser från genomgångna skriftliga källor (triangulering).

Samtal individuella och grupp

Tjugo samtal har genomförts med representanter från olika grupperingar. Strategiskt urval har skett utifrån tips från nationella nätverk på personer som bäst kan besvara förstudiens frågeställningar, en typ av snöbollsurval. Samtalsguide har använts. Frågorna i guiden har baserats på de förslag på frågor som angivits i rapportmallen och utifrån informant/informanter (versionen med vägledning).

- Samtal - med verksamhetsföreträdare till exempel chefer, metodutvecklare, personer med ansvar för kompetensutveckling, forskare, intresseorganisationer och personer som arbetar och arbetat med tidigare förstudie/yrkesresa på olika sätt.
- Gruppsamtal – med operativ grupp, strategisk grupp, referensgrupp, intresseorganisationer och medarbetare på Kommunförbundet Västernorrland.

Anledningen till att begreppet samtal i stället för intervju används i förstudien är att Yrkesresan som koncept är nytt för många och komplext att förstå. Alla har inte samma förförståelse. Behovet fanns av mer resonerande samtal, att föra en dialog i stället för raka frågor med raka svar.

Informationer om förstudiearbetet, med utrymme för dialog och inspel, har även skett med nationella nätverk.

- Nationella kompetensrådet (NKR)
- Funktionshindernätverket på SKR

Korrekturgranskare:

Elisabeth Jonsson, sakkunnig inom funktionshinderområdet.

Ina Strömberg, utbildningssamordnare Kommunförbundet Västernorrland.

8 Referenser

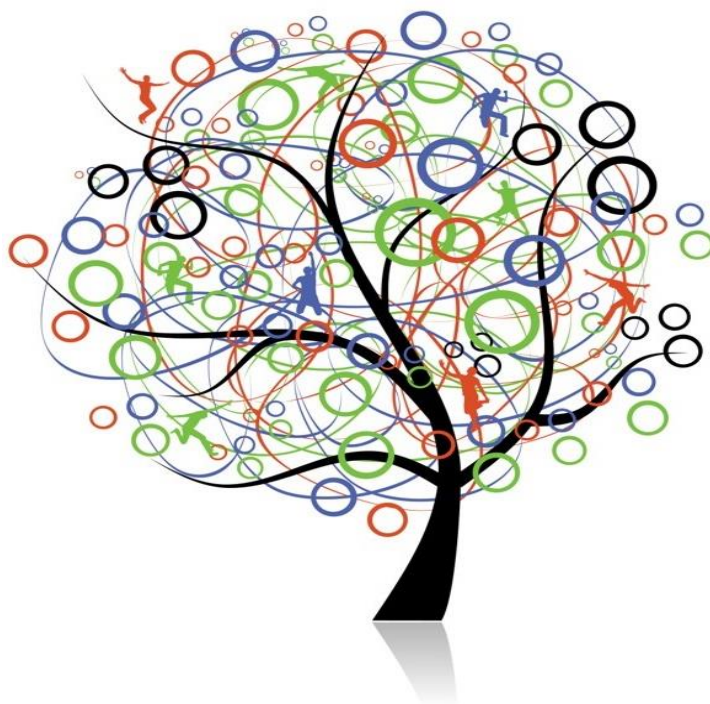
1. Sjöberg U. Handläggning av LSS-frågor: Norstedts juridik; 2003.
2. Göteborgsregionen. Nationell yrkesresa för vård och omsorg. **www.goteborgsregionen.se**: Göteborgsregionen; 2021.
3. Socialstyrelsen, Folkhälsomyndigheten, Sveriges Kommuner och Regioner. Begrepp inom området psykisk hälsa. **www.skr.se**: Sveriges Kommuner och Regioner; 2020.
4. Statistikmyndigheten (SCB). Sveriges befolkning. **www.scb.se**: Statistikmyndigheten; 2021. Available from: Sveriges befolkning (scb.se).
5. Socialstyrelsen. Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning, lägesrapport 2020. **www.socialstyrelsen.se**: Socialstyrelsen; 2020.
6. Socialstyrelsen. Statistik om stöd och service till personer med funktionsnedsättning. **www.socialstyrelsen.se**: Socialstyrelsen; 2020.
7. Socialstyrelsen. Statistik om socialtjänstinsatser till personer med funktionsnedsättning. **www.socialstyrelsen.se**: Socialstyrelsen; 2020.
8. Lag (SFS 1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade. In: Socialdepartementet, editor. Stockholm; 1994.
9. Socialtjänstlagen (SFS 2001:453). In: Socialdepartementet, editor. **www.riksdagen.se**: Sveriges Riksdag; 2001.
10. Myndigheten för vård och omsorgsanalys. Social kompetens. Om kompetensförsörjning av handläggare i socialtjänsten. **www.vardanalys.se**: Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, 2019.
11. Socialstyrelsen. Öppna jämförelser av stöd till personer med funktionsnedsättning, LSS. **www.socialstyrelsen.se**: Socialstyrelsen; 2021.
12. Arbetsmiljöverket. Projekt rapport "Socialsekreterares arbetsmiljö". **www.av.se**: Arbetsmiljöverket; 2018.
13. Socialstyrelsen. Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning. Lägesrapport 2019. **www.socialstyrelsen.se**: Socialstyrelsen; 2019.
14. Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Tillsynsrapport 2016. **www.ivo.se**: Inspektionen för vård och omsorg; 2016.
15. Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Vad har IVO sett 2018? Iakttagelser och slutsatser om vårdens och omsorgens brister för verksamhetsåret 2018. **www.ivo.se**: Inspektionen för vård och omsorg; 2018.
16. Socialstyrelsen. Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättningar. Lägesrapport 2021. **www.socialstyrelsen.se**: Socialstyrelsen; 2021.

17. Myndigheten för delaktighet (MFD). Begränsade livsval. Situationen för personer med intellektuell funktionsnedsättning. www.mfd.se: Myndigheten för delaktighet; 2020.
18. Myndigheten för delaktighet (MFD). Mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning. www.mfd.se: MFD; 2017.
19. Carpholt C. Påverkar Individ-och familjeomsorgens organisering förutsättningarna för en sammanhållen vårdfläta? Umeå universitet; 2017.
20. Socialstyrelsen. Barns behov i centrum, BBIC. www.socialstyrelsen.se: Socialstyrelsen; 2019.
21. Socialstyrelsen. Anhöriga som vårdar eller stödjer någon som står nära. Underlag för nationell strategi. www.socialstyrelsen.se: Socialstyrelsen; 2021.
22. Lag om ändring i lagen (SFS 1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (SFS 2021:737). In: Socialdepartementet, editor. 2021.
23. Socialstyrelsen. Socialt arbete med personer med funktionshinder. Förslag till kompetensbeskrivning för handläggare. www.socialstyrelsen.se: Socialstyrelsen; 2007.
24. Socialstyrelsens allmänna råd om personalens kompetens vid handläggning och uppföljning av ärenden som avser personer med funktionshinder (SOSFS 2008:32). www.socialstyrelsen.se: Socialstyrelsen; 2008.
25. Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Personalen i välfärden. www.skr.se. SKR; 2021.
26. Arbetsmiljöverket. Arbetsmiljö 2018. Tabellbilaga. www.av.se: Arbetsmiljöverket; 2019.
27. Göteborgsregionen. Yrkesresan - kompetensprogram för social barn- och ungdomsvård. www.goteborgsregionen.se: Göteborgsregionen; 2021. Available from: Göteborgsregionen (GR) (goteborgsregionen.se).
28. Avby G. Att genom reflection organisera för en medveten och kunskapsrik praktik. Pedagogisk forskning i Sverige. Jönköping: 2016;21(3-4):261-82.
29. Blom B, Morén S, Nygren L. Kunskap i socialt arbete: om villkor, processer och användning. Stockholm: Natur och kultur; 2013.
30. Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Nationell samverkansgrupp för kunskapsstyrning i socialtjänsten, NSK-S. www.skr.se: Sveriges Kommuner och Regioner; 2021.
31. FoU Helsingborg F. Kunskapsresan. www.fou.helsingborg.se: FoU Helsingborg; 2019.

32. Regeringskansliet. Uppdrag om nationellt kompetenscentrum för frågor om intellektuell funktionsnedsättning och autism inom LSS. In: Socialdepartementet, editor. www.regeringen.se; Regeringskansliet; 2021.
33. Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU). Funktionstillstånd och funktionshinder. Kunskapsläget för arbetsmetoder och insatser. www.sbu.se; SBU; 2019. Available from: Funktionstillstånd och funktionshinder (sbu.se).
34. Kenyon A, McEvoy M, Sprod J, Maher C. Validity of pedometers in people with physical disabilities: A systematic review. Archives of physical medicine and rehabilitation. 2013;94(6):1161-70.
35. Högskolan Väst. Barns delaktighet i utredningssamtal om stödinsatser enligt LSS. www.hv.se; Högskolan Väst; 2021. Available from: Högskolan Väst - Barns delaktighet i utredningssamtal om stödinsatser enligt LSS (hv.se).
36. Forte. Strategisk forskningsagenda - för det nationella programmet om tillämpad välfärdsvetenskap. www.forte.se; 2019. p. 20.
37. Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Frågor och svar Yrkesresan. www.skr.se; SKR; 2021.
38. Socialstyrelsen. Om yrkesintroduktion. www.kunskapsguiden.se; Socialstyrelsen; 2017.
39. Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Vad har IVO sett 2020? Kortversionen. www.ivo.se; IVO; 2020.
40. Socialstyrelsen. Kompetens i LSS-boende. www.socialstyrelsen.se; Socialstyrelsen, 2021.
41. Socialstyrelsen. Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen. www.socialstyrelsen.se; 2018.
42. Socialstyrelsen. Stärkt rätt till personlig assistans. Ökad rättssäkerhet för barn, fler grundläggande behov och tryggare sjukvårdande insatser . www.socialstyrelsen.se; Socialstyrelsen; 2021.

FÖRSTUDIE INFÖR BESLUT OM YRKESRESAN FUNKTIONSHINDEROMRÅDET

- PERSONAL I SOCIALTJÄNSTENS
UTFÖRARVERKSAMHETER

Förslag inför beslut om framtagande av en yrkesresa för personal i utförarverksamheter inom socialtjänsten som ger stöd och service och omvårdnad till personer med funktionsnedsättningar

Syfte med förstudien

Förstudien syftar till att ge ett beslutsunderlag inför beslut om utveckling av en yrkesresa för personal i utförarverksamheter inom socialtjänsten som möter personer med funktionsnedsättningar. Detta har synliggjorts genom att beskriva målgruppen, behoven av strukturerad introduktion och kompetensutveckling samt att beskriva förutsättningarna för att utveckla en yrkesresa för personal i utförarverksamheter inom funktionshinderområdet.

Benämning/titel

Personal som ger stöd, service eller omsorg till personer med funktionsnedsättning benämns olika. Titlarna är många och varierar beroende på verksamhet men också mellan kommuner, exempel på titlar är stödassistent, skötare, boendestödjare eller behandlingsassistent (1). Inom funktionshinderområdet har det under flera år skett ett medvetet arbete kring titulatur och differentiering av yrkesroller i flera delar av landet. Stödassistent och stödpedagog är vanliga titlar där utbildningskrav finns på gymnasial nivå för stödassistent och eftergymnasial nivå för stödpedagog (2). I denna förstudie kommer benämningarna stödassistent och stödpedagog att användas.

Begreppsförklaringar¹²:

I denna förstudie avses med

- Funktionsnedsättning - nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell, funktionsförmåga.
- Funktionshinder - begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen.
- Personer med funktionsnedsättning – personer med nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga.

Andra benämningar/begrepp

I rapporten används främst begreppet intellektuell funktionsnedsättning. Begreppet utvecklingsstörning används då det kopplar till lagstiftning och liknande.

Med funktionshinderområdet menas i förstudien verksamhet som ger insatser enligt socialtjänstlagen (2001:453) (SoL) och/eller lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Alla verksamheter som ger insatser till barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning, samt verksamheter inom socialpsykiatrin, ingår således i begreppet i denna förstudie (2).

¹² Socialstyrelsens termbank har använts.

Principer för beskrivning av psykisk hälsa utgår i förstudien från Socialstyrelsens, Folkhälsomyndighetens och Sveriges Kommuner och Regioners skrift *Begrepp inom området psykisk hälsa* (3).

Förstudiens huvudsakliga resultat

Både antal och omfattning av insatser till personer med funktionsnedsättning ökar. Socialtjänstens uppdrag blir alltmer komplext, bland annat genom att ansvarsområdet har förtydligats och utvidgats på flera områden.

Inspektionen för vård och omsorg har under flera år genomfört tillsyner på grupp och servicebostäder enligt LSS i hela landet och synliggjort både allvarliga missförhållanden för personer som har insatsen och bristande kompetens hos personal. Tvångs- och begränsningsåtgärder är vanligt förekommande i dessa bostäder, fastän det inte enligt lag är tillåtet.

De utmaningar som finns i utförarverksamheter som ger stöd, service och omvårdnad till personer med funktionsnedsättningar handlar om ökat behov av insatser, pensionsavgångar, komplexitet som påverkar kompetensbehov, brister i kompetens, brist på adekvat utbildning, brist på handledning och brist på resurser.

Inom kommunal vård och omsorg är såväl kompetensförsörjningen som kompetensutvecklingsbehovet stora utmaningar. Det finns behov av ett långsiktigt perspektiv med återkommande insatser. Inom verksamheterna finns behov av att effektivisera, digitalisera och kvalitetssäkra utbildning. I målsättning en jämställd, förebyggande, lätt tillgänglig och kunskapsbaserad socialtjänst, baserad på bästa tillgängliga kunskap och de utmaningar som socialtjänsten står inför, behövs en gemensam yrkesresa.

Förutsättningar för en yrkesresa finns vad gäller antal personal, samsyn på kompetensförsörjningsbehov och kunskapsunderlag för att möta behov av en yrkesresa för målgruppen.

Förslag till beslut – myndighet och utförare

Förstudien förslår en yrkesresa inom funktionshinderområdet men med två vägar. En väg för handläggare och en väg för personal i utförarverksamheter med ”avstickare” längs vägarna med gemensamt innehåll. Destinationen för de två vägarna är att ge god kvalitet i varje möte mellan socialtjänstens medarbetare och invånare.

Förstudien föreslår en produktion i två etapper där etapp ett består av utförarvägen och etapp två av myndighetsvägen. Gemensamt för båda vägarna är strukturen med tre nivåer, benämningar, riktlinjer på intervaller och möjligheten att bygga in gemensamma delar.

Förstudien föreslår att under tiden som etapp ett, utförarvägen, produceras analyseras myndighetsvägen ytterligare för att möjliggöra den sistnämnda med hänsyn till antalet handläggare, nationellt och regionalt, samt organisatoriska och geografiska förutsättningar.

9 Bakgrund

9.1 Om funktionshinderområdet inom socialtjänsten

Sveriges befolkning består av alla som är folkbokförda i Sverige. Under 2000-talet har befolkningen vuxit och befolkningsökningen ligger generellt på 1 procent per år (4).

Både antal och omfattning av insatser till personer med funktionsnedsättning ökar. Ser man till lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) fortsätter både antalet insatser öka liksom antalet personer med insatser. Från 2009 till 2019 har antalet personer som får stöd enligt LSS ökat med omkring 20 procent. Majoriteten av beslut beviljas för personer i åldrar mellan 23–64 år. Den största ökningen återfinns inom kommunalt beslutad *personlig assistans* men även insatserna *daglig verksamhet* och *boende* för vuxna ökar (5).

Alla insatser ökar dock inte, *boende för barn* och *ledsagarservice* har minskat över tid. Minskningen är 36 procent respektive 22 procent för perioden 2009–2019. Det är stora regionala skillnader på antalet beslut som tas per 10 000 invånare. Orsaken till skillnaderna är inte klarlagda (5).

Antalet insatser enligt socialtjänstlagen (2001:453) (SoL) fortsätter också att öka. Från 2009 till 2019 har insatserna ökat med 29 procent. Den stora ökningen av insatsen *boendestöd* förklarar en del av ökningen. Av de som beviljas insatser enligt LSS är 40 procent kvinnor medan fördelningen mellan könen är jämnare inom SoL. Fördelningarna har inte ändrats över tid (5).

Statistik – insatser och antal personer

75 800 personer hade någon pågående insats enligt LSS under 2020. Totalt 116 900 insatser beviljades. Eftersom en individ kan ha flera insatser är antalet insatser högre än antalet personer. Personer med utvecklingsstörning, autism eller autismsliknande tillstånd står för 89 procent av LSS-insatserna. Den vanligaste insatsen är *daglig verksamhet*. Antal insatser fördelade efter typ av insats beskrivs i tabell 1. Av de med insats/-er var 40 procent kvinnor och 60 procent män (6).

Insats enligt LSS	Antal personer	Andel (%)	Insats enligt LSS	Antal personer	Andel (%)
Personlig assistans	5 306	7	Korttidstillsyn	4 548	6
Ledsagarservice	6 822	9	Boende, barn	874	1
Kontaktperson	18 192	24	Boende, vuxna	29 226	39
Avlösarservice	3 790	5	Daglig verksamhet	39 416	52
Korttidsvistelse	9 096	12			
Totalt antal insatser	116 900				

Tabell 1. Antal insatser enligt LSS den 1 oktober 2020 fördelade efter typ av insats. Insatsen rådgivning och annat personligt stöd exkluderad (6).

Utifrån mät punkt 31 oktober 2020 hade 57 900 personer med funktionsnedsättning minst en pågående insats enligt SoL. Eftersom en individ kan ha flera insatser är antalet insatser högre än antalet personer. Den vanligaste insatsen var *boendestöd*, följt av *hemtjänst i ordinärt boende* och *trygghetslarm*. Insatsernas fördelning, se tabell 2. Könsfördelningen var jämn mellan de som fick minst en insats den 31 oktober 2020, 51 procent var kvinnor och 49 procent män (7).

Insats enligt SoL	Antal personer	Andel (%)
Boendestöd	28 088	48
Hemtjänst i ordinärt boende	16 266	28
Hemtjänst - delmängd*	14 159	24
Trygghetslarm	11 850	20
Dagverksamhet	4 841	8
Kontaktperson/-familj	4 561	8
Ledsagning	3 811	6
Särskilt Boende	4 656	8
Matdistribution	2 707	5
Korttidsplats	974	2
Avlösning	522	1
Annat bistånd	2 320	4
Totalt antal insatser	94 755	

Tabell 2. Insatser, antal personer 0–64 år med funktionsnedsättning med pågående beslut om insats den 31 oktober, 2020. Riket.

* Funktionsnedsatta i ordinärt boende med hemtjänstbeslut som innehåller Service och/eller Personlig omvårdnad men inte uteslutande i form av Trygghetslarm och/eller Matdistribution (7).

Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

LSS är en rättighetslag som skall tillförsäkra personer med stora och varaktiga funktionshinder stöd och service för att minimera svårigheter i den dagliga livsföringen. Verksamheter ska främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet för de personer som ingår i lagens personkrets (5 § LSS). Den enskilde skall genom insatserna tillförsäkras goda levnadsvillkor (7 § LSS) (8).

För att ha rätt till insatser enligt LSS måste personen tillhöra någon av de tre personkretsar som beskrivs i 1 § 1–3 LSS:

1. utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd,
2. betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom,
3. andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service.

Lagen innehåller bestämmelser om tio olika insatser. Insatserna beskrivs i 9 § 1–10.

Socialtjänstlagen (2001:453)

Kommunernas ansvar för vård och omsorg om personer med funktionsnedsättning regleras även i SoL. Enligt 5 kap. 7 § SoL ska socialnämnden verka för att människor som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring får möjlighet att delta i samhällets gemenskap och att leva som andra.

Socialnämnden ska enligt samma paragraf medverka till att den enskilde får en meningsfull sysselsättning och får bo på ett sätt som är anpassat efter hens behov av särskilt stöd.

Socialnämnden bör genom hemtjänst, dagverksamheter eller annan liknande social tjänst underlätta för den enskilde att bo hemma och att ha kontakt med andra (3 kap. 6 § SoL).

Vidare ska kommunen inrätta bostäder med särskild service för de som behöver sådan bostad (5 kap. 7 § tredje stycket SoL). Den enskilde ska genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå (4 kap. 1 §) (9).

Personer med funktionsnedsättning kan ansöka om insatser enligt SoL, vissa av dem har dessutom rätt till insatser enligt LSS.

9.2 Kända utmaningar

Betänkandet *Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag* (2020:47) presenterar förslag som kommer att innebära en omställning av socialtjänstens organisering och arbetssätt. Förslagets inriktning är en jämställd, förebyggande, lätt tillgänglig och kunskapsbaserad socialtjänst (19). De yrkesresor som nu utvecklas ska bidra i den omställningen till mera kunskapsbaserad verksamhet. Kunskapsbaserad verksamhet står inte angivet i LSS vilket innebär utmaningar i praktiken om delar av socialtjänsten inte behöver beakta kunskap som en relevant del i yrkesövningen. Detta exemplifieras bäst av en brukare som får sin SoL-insats baserad på bästa tillgängliga kunskap och sin LSS-insats inte.

Det finns olika utmaningar inom verksamhetsområdet, exempelvis ökat behov av insatser, pensionsavgångar, komplexitet som påverkar kompetensbehov, brister i kompetens, brist på adekvat utbildning, brist på handledning och brist på resurser.

I Sveriges Kommuner och Regioners (SKR) rapport *Möt välfärdens kompetensutmaning* (2020) beskrivs att behovet av antalet anställda inom kommunerna, och då främst inom kommunal vård och omsorg, kommer att öka kraftigt kommande år. Orsaker till ökningen är befolkningsförändringar, pensionsavgångar och att personer lämnar yrket av andra skäl.

SKR har även frågat kommuner och regioner om rekryteringsläget för yrken med yrkeshögskoleutbildning. Efterfrågan finns på behandlingsassistenter, behandlingspedagoger, stödpedagoger samt undersköterska med specialistinriktning. Cirka 50 procent av kommunerna har försökt rekrytera personal med utbildning till stödpedagog det senaste året och 44 procent av kommunerna anger brist på stödpedagoger i sin kommun. Dessutom bedömer en hög andel att behovet av stödpedagoger kommer att öka de närmaste tre till fem åren (11).

Målgruppen för LSS är mer komplex idag än tidigare, enligt företrädare från nationella nätverk. Det kan handla om att personer utöver sin funktionsnedsättning också har en psykiatrisk diagnos och psykisk ohälsa; exempel som ges är en person med intellektuella funktionsnedsättningar (IF) och schizofreni eller bipolär sjukdom. Ibland förekommer missbruks- eller beroendeproblem, självskadebeteende och kriminalitet. För att möta de stora variationerna av behov beskrivs personalen behöva ha en bredd på sin kompetens (1).

Inom kommunal vård och omsorg innebär såväl kompetensförsörjningen som kompetensutvecklingsbehovet stora utmaningar. Det finns behov av ett långsiktigt perspektiv med återkommande insatser. Inom verksamheterna finns behov av att effektivisera, digitalisera och kvalitetssäkra utbildning. Detta gäller för såväl legitimerad som övrig personal (2).

Exempel på kompetensbehov är att verksamheter behöver personal som kan bemöta utåtagerande beteenden. Socialstyrelsen använder begreppet utmanande beteenden varav de vanligaste formerna är utåtagerande-, självskade- och socialt problematiskt beteende. Medarbetare behöver kunskaper i att minimera utmanande beteende och att kunna hantera utmanande beteenden utifrån ett lågaffektivt bemötande (12).

Det är personer som har svårt att föra sin egen talan och som inte kan tillvarata sina egna intressen som utsätts för otillåtna åtgärder och brister. Brister i metodanvändning handlar om att stöd inte är individuellt anpassade eller saknas helt, bristande delaktighet och självbestämmande (13). Anledningen till dessa brister handlar om att personal inte har kunskaper om olika typer av funktionsnedsättningar och alternativ och kompletterande kommunikation (AKK

Inspektionen för vård och omsorg (IVO) har under flera år uppmärksammat att personer med funktionsnedsättning utsätts för tvångs- och begränsningsåtgärder och andra kränkningar, trots att det enligt lag inte är tillåtet (16). Den 15 december 2021 publicerades IVO:s slutredovisning *Uppföljning av LSS-boenden*. Det har visat sig i tillsynen att begränsande åtgärder är mycket vanligt förekommande i boendena, vilket resulterat i att IVO nu förstärker tillsyn och uppföljning av tvångs- och begränsningsåtgärder vid LSS-boenden med målsättning att tvångs- och begränsningsåtgärder upphör (13).

En stor del av personalen som arbetar på bostäder för särskild service för vuxna enligt LSS är inte utbildade inom området. Det beskrivs finnas en brist på adekvat grundutbildning hos medarbetarna och därmed låg kompetens för att arbeta inom LSS-verksamhet (17). Personalbrist och hög personalomsättning är något som flera kommuner uttryckt och det utgör också en risk som kan orsaka brister i miljö och omsorg (1).

Det saknas resurser till kompetensutveckling för funktionshinderområdet. Det kan behövas stöd i hur verksamheterna kan sätta ihop interna utbildningar utifrån den kompetens som redan finns inom verksamheten. Det behöver också finnas resurser till handledning, antingen genom egna pedagoger eller genom extern handledning. En farhåga som tas upp är att många kommuner har svårigheter att få ekonomin i balans, vilket kan påverka satsningar på fortbildningar. De statliga medel för fortbildning som finns för äldreomsorgen sägs inte

komma LSS-verksamheten till godo. Det finns en brist på nationella satsningar inom funktionshinderområdet (1).

Myndigheten för delaktighet (MFD) har i sin rapport *Begränsade livsval* (2020) beskrivit situationen för personer med intellektuella funktionshinder. Med denna rapport vill MDF ge en övergripande bild av hur det ser ut för personer med IF (18). Många personer med IF lever i ett livslångt utanförskap. Hälsan är ojämlig i jämförelse med övrig befolkning och tillgång till fysisk aktivitet är också sämre. Personer med IF har bristande tillgång till hälso- och sjukvård och bristande möjligheter till social samvaro. Kunskaper om hur det är att åldras med IF är liten, men behovet är stort. Det finns en rad strukturella problem som hindrar självbestämmande för personer med IF. Bristen på individualiserat stöd i gruppbostad resulterar i att grundläggande rättigheter påverkas negativt. En annan orsak till att individualiseringen minskat handlar om att antalet boende på gruppbostad ökat, gruppbostaderna har blivit större.

Myndigheten för delaktighet har i rapporten *Mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning* (2017) samlat in kunskap om mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning, identifierat utvecklingsbehov och lyft fram åtgärdsförslag till den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Personer med funktionsnedsättning löper ökad risk att utsättas för våld och att både kvinnor, män, flickor och pojkar utsätts för samma typer av våld som alla andra. Det som skiljer handlar om utsattheten för funktionshindersrelaterat våld, att förövaren utnyttjar den utsatta personens reducerade autonomi och förmåga att göra motstånd. Det finns studier som visar att kvinnor och flickor med funktionsnedsättning är mer utsatta än kvinnor utan funktionsnedsättning.

Ett annat perspektiv viktig att nämna är behov av ökad kunskap om institutionsliknande kulturer och verksamheter där brott inte anmäls. Det handlar om en institutionskultur med "rättsfria zoner". Det är områden där våld mot personer med funktionsnedsättning inte polisanmäls eller ens kallas för våld (19). Rättsfria zoner utgår från omhändertagande och objektivering. Det kan handla om låsta utrymmen, regler som går emot de boendes självbestämmande och integritet, samt våldsyttningar mot eller mellan personer med IF inom LSS-verksamhet som inte anmäls (19, 20).

Personer som lever på gruppboenden har en stark beroendeställning gentemot flera personer i omgivningen. Om denna beroendeställning ligger till grund för våld är osynligheten hos gruppen särskilt påtaglig. Detta eftersom det våld som personen i fråga utsätts för många gånger inte betraktas som eller hanteras som våldsbrott (19).

10 Målgrupper för en yrkesresa

10.1 Berörda yrkeskategorier

10.1.1 Stödassistent

10.1.1.1 Kompetenskrav

I socialtjänstlagen står angivet att personal ska ha lämplig utbildning och erfarenhet för att utföra arbetsuppgifterna (3 kap. 3 §, 9). LSS anger att det ska finnas den personal som behövs för att ett gott stöd och en god service och omvårdnad skall kunna ges (6 §, 8). För att förtydliga vad som menas med lämplig utbildning, lämplig erfarenhet, gott stöd och god service för personal har Socialstyrelsen tagit fram allmänna råd som stöd för tillämpning av de bestämmelserna. Vård- och omsorgsprogrammet med vissa programfördjupningar, alternativt barn- och fritidsprogrammet med inriktning socialt arbete, är gymnasiala utbildningar som rekommenderas (21).

10.1.1.2 Arbetsuppgifter

Personalens roll är mångfasetterad. Övergripande innebär arbetet att ge stöd, service och omsorg i den enskildes vardag (2). Det kan handla om att ge praktiskt stöd och service men även om att ge hjälp i att skapa ordning och struktur i tillvaron samt förklara och ge stöd att hantera och bemästra olika situationer. Det kan också handla om att göra världen begriplig och hanterbar, att göra dagen förutsägbar och att åskådliggöra tid (1).

10.1.2 Stödpedagog

10.1.2.1 Kompetenskrav

Enligt Socialstyrelsens vägledning *Rätt kompetens hos personal i verksamheter för personer med funktionsnedsättning* krävs för titeln stödpedagog en eftergymnasial specialisering om minst 200 poäng från yrkeshögskolan (YH), 60 högskolepoäng eller en kombination av YH-poäng och högskolepoäng som omfattar minst två terminers heltidsstudier. Hela utbildningen ska ha en tydlig inriktning mot funktionshinderområdet (22).

10.1.2.2 Arbetsuppgifter

En stödpedagog förväntas ta på sig uppgifter såsom att stödja och handleda stödassistenter i arbetet med social dokumentation, metoder eller alternativa kommunikationssätt. Det finns även socialpedagogisk utbildning på högskolenivå som syftar till arbete med personer med intellektuella, psykiska och fysiska funktionsnedsättningar. Efter examen inom socialpedagogik är det möjligt att arbeta som exempelvis socialpedagog, stödpedagog, aktivitetspedagog, omsorgspedagog eller habiliteringspedagog (1).

10.2 Medarbetare i yrkeskategorierna

10.2.1 Kännetecknande för stödassistenter och stödpedagoger

Statistik från 2019 visar att 53 300 anställda är stödassistenter och stödpedagoger som arbetar med personer med funktionsnedsättning. Därinom är gruppen personliga assistenter inte medräknade, vilka utgör ytterligare 12 600 (2).

Personal inom bostad med särskild service för vuxna (LSS):

I Socialstyrelsens rapport *Kompetens i LSS-boende* (1) framgår att totalt 72 procent av personalen är tillsvidareanställd och 28 procent av personalen är visstidsanställd i de undersökta verksamheterna (1).

Majoriteten av all personal har gymnasieutbildning som högsta utbildningsnivå. Bland tillsvidareanställd personal har 70 procent gymnasium som högsta utbildningsnivå, bland visstidsanställda är andelen 67 procent. Bland den tillsvidareanställda personalen har åtta procent gått eftergymnasial utbildning på folkhögskola eller yrkeshögskola och nio procent har universitets- eller högskoleutbildning. Bland den visstidsanställda personalen har sex procent grundskola som högsta avslutade utbildning (1).

64 procent av den tillsvidareanställda personalen har gått vård- och omsorgsprogrammet på gymnasiet eller Komvux, 8 procent har gått barn- och fritidsprogrammet på gymnasiet eller Komvux och 7 procent har utbildat sig till stödpedagog på yrkeshögskola. Andelen visstidsanställda eller vikarier som gått vård- och omsorgsprogrammet på gymnasiet eller Komvux är 39 procent, medan 5 procent har gått barn- och fritidsprogrammet på gymnasiet eller Komvux och 3 procent har utbildat sig till stödpedagog på yrkeshögskola (1).

Bostad med särskild service för barn eller ungdomar (LSS):

65 procent av personalen är tillsvidareanställd och 35 procent av personalen är visstidsanställda eller vikarier enligt Socialstyrelsens rapport *Kompetens i LSS-boende* (1).

Bland tillsvidareanställd personal har 61 procent gymnasium som högsta utbildningsnivå och för visstidsanställda är siffran 64 procent. Bland tillsvidareanställd personal har 15 procent av personalen universitets- eller högskoleutbildning och 10 procent eftergymnasial utbildning på folkhögskola. Det är 9 procent som har utbildning från yrkeshögskola. Bland den visstidsanställda personalen har 6 procent grundskola som högsta avslutad utbildningsnivå (1).

38 procent av den tillsvidareanställda personalen har gått vård- och omsorgsprogrammet på gymnasiet eller Komvux, 8 procent av den tillsvidareanställda personalen har gått barn- och fritidsprogrammet på gymnasiet eller Komvux och 7 procent har utbildat sig till stödpedagog på yrkeshögskola. Andelen visstidsanställda och vikarier som gått vård- och omsorgsprogrammet på gymnasiet eller Komvux är 28 procent, 4 procent av visstidsanställd personal har gått barn- och fritidsprogrammet på gymnasiet eller Komvux och 2 procent har gått utbildning till stödpedagog på yrkeshögskola (1).

11 Behov av strukturerad introduktion och kompetensutveckling

11.1 Möjliga nivåer i en yrkesresa

Utifrån samtal, tidigare förstudie och Yrkesresan Barn och unga (2, 23) föreslås tre nivåer för en yrkesresa inom funktionshinderområdet för personal inom utförarverksamheter samt riktlinjer på intervaller för de olika nivåerna. De intervaller som Yrkesresan Barn och unga använder bedöms som lämplig indelning och benämningarna på nivåerna som förstudien *Nationell yrkesresa för vård och omsorg* föreslagit bedöms som relevanta. Benämning spets ifrågasätts mer, ett alternativ som inkommit är specialiserad kompetens. En dialog mellan medarbetare och chef dock viktig vid upplägget av den individuella Yrkesresan.

Förstudien föreslår följande struktur:

- Bas: 0–2 år i yrket
- Fördjupning: 3–5 år i yrket
- Spets: mer än 5 år i yrket
- Stöd till chefer och arbetsledare

11.2 Relevanta kompetensområden

11.2.1 Kompetensområden för stödassistenter

I rapporten *Kompetens i LSS-boende* (1) menar företrädare som intervjuats att Socialstyrelsens allmänna råd 2014:2, om kunskaper hos personal som ger stöd, service eller omsorg enligt SoL och LSS till personer med funktionsnedsättning, är en god grund. Enligt de rekommendationer som finns i allmänna råden bör personal som ger stöd, service eller omsorg enligt SoL och LSS till personer med funktionsnedsättning ha följande kunskaper (21):

Grundläggande värden

- kunskap om de övergripande målen enligt SoL och LSS samt förmåga att omsätta kunskapen i det praktiska arbetet
- kunskap om FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning
- kunskap om FN:s konvention om barnets rättigheter.

Regelverk

- kunskap om regelverket på socialtjänstens område, inklusive LSS, som rör personer med funktionsnedsättning, till exempel skyldigheten att medverka till god kvalitet enligt 14 kap. 2 § SoL och 24 a § LSS, rapporteringsskyldigheten enligt 14 kap. 3 § SoL och 24 b § LSS samt anmälningsskyldigheten enligt 14 kap. 1 § SoL
- kunskap om annan relevant lagstiftning, till exempel om hälso- och sjukvård, offentlighet och sekretess, vårdnadshavare, god man och förvaltare, socialförsäkring, diskriminering, livsmedel, smittskydd och arbetsmiljö
- förmåga att dokumentera sitt eget arbete enligt lagar och andra författningar.

Förhållningssätt och bedömningsförmåga

- kunskap om människors levnadsvillkor samt olika förutsättningar och behov
- kunskap om livets olika faser såsom barndom, ungdom, vuxenliv och ålderdom
- kunskap om den enskildes rätt till självbestämmande, integritet och inflytande enligt 1 kap. 1 § och 3 kap. 5 § SoL samt 6 § LSS
- förmåga att utforma ett individuellt stöd tillsammans med den enskilde
- förmåga att bemöta den enskilde på ett respektfullt sätt
- förmåga att granska, analysera och bedöma sitt eget arbete och på så sätt kunna medverka till insatser av god kvalitet
- förmåga att bedöma när någon annan kompetens än den egna behövs
- kunskap om hur ett säkerhetsfrämjande arbetssätt kan förebygga olyckor och skador samt förmåga att omsätta kunskapen i det praktiska arbetet.

Kommunikation

- kunskap om kommunikation och dess betydelse
- kunskap om alternativa kommunikationssätt samt hjälpmedel för kommunikation
- förmåga att anpassa kommunikationen till olika situationer och till olika individers förutsättningar och behov
- förmåga att kommunicera med den enskildes legala ställföreträdare, vårdnadshavare och närstående
- förmåga att kommunicera med personer ur olika yrkesgrupper
- förmåga att förstå, tala, läsa och skriva svenska.

Funktionsnedsättningar och dess konsekvenser

- kunskap om funktionsnedsättningar och kombinationer av sådana nedsättningar
- kunskap om hur funktionsnedsättningar kan påverka människors levnadsvillkor och delaktighet i samhället.

Hälsa

- kunskap om betydelsen av fysisk aktivitet samt social och mental stimulans för människors hälsa och välbefinnande
- kunskap om vilken betydelse mat och näring har för människors hälsa och välbefinnande
- förmåga att stödja den enskilde i ett levnadssätt som förebygger ohälsa
- kunskap om hur hjälpmedel och en anpassad miljö kan bidra till ökad självständighet och ökat självbestämmande för den enskilde
- kunskap om ett habiliterande och ett rehabiliterande arbetssätt samt förmåga att omsätta kunskapen i det praktiska arbetet
- kunskap om hälsoproblem som ofta förekommer i kombination med vissa funktionsnedsättningar
- kunskap om vanligt förekommande läkemedel och läkemedelsanvändning hos personer med funktionsnedsättning
- kunskap om att förhindra smitta och smittspridning.

Personlig omsorg

- kunskap om hur man kan stödja och hjälpa den enskilde i samband med personlig hygien,

inklusive munvård, samt förmåga att omsätta kunskapen i det praktiska arbetet
– kunskap om hur man kan stödja och hjälpa den enskilde med av och påklädning, förflyttning och att äta och dricka samt förmåga att omsätta kunskapen i det praktiska arbetet.

Social gemenskap och sysselsättning

- kunskap om hur lek, sysselsättning och arbete kan främja full delaktighet i samhällslivet och jämlikhet i levnadsvillkor
- förmåga att stödja och stimulera den enskilde att delta i samhällets gemenskap utifrån hans eller hennes individuella behov och önskemål
- förmåga att stödja den enskilde i samband med informella och formella kontakter.

Aktiviteter i vardagen

- förmåga att stödja den enskilde att planera och genomföra aktiviteter i vardagen
- förmåga att stödja den enskilde att sköta sitt hem med respekt för hans eller hennes vilja och behov
- kunskap om matlagning och förmåga att tillsammans med den enskilde tillaga måltider.

11.2.2 Kompetensområden för stödpedagoger

För en stödpedagog är de punkter som finns under avsnittet 3.2.1 inkluderade i de kompetensområden som är nödvändiga i arbetet. Pedagogiskt arbete och handledande funktion till kollegor när det gäller planering, uppföljning, dokumentation och måluppfyllelse är andra kompetensområden. Utöver ovanstående kompetenser poängteras vikten av att kunna skapa kreativa lösningar, vara lyhörd samt att kunna anpassa teoretiska idéer till praktiska lösningar för individuella behov (24).

11.2.3 Chefens roll och betydelse för kompetensutveckling

En viktig parameter som lyfts i många samtal är chefernas roll och betydelse för kompetensutveckling. Socialstyrelsens erfarenheter från uppdraget med *SIM-LSS*¹³ visar att många kursdeltagare tyckt att de lärt sig mer av ett reflekterande förhållningssätt än de teoretiska kunskaperna som *SIM-LSS* erbjöd. Reflektion ger även möjlighet att få syn på kunskap som är omedveten och tas för given, att reflektion kan bidra till att tvivla och ifrågasätta metoder som används slentrianmässigt (25). I *SIM-LSS* ingår ett särskilt stödmaterial för cheferna med övningar de kan arbeta med tillsammans i gruppen, mycket är inriktat på att reflektera tillsammans hur allt de lär sig ska omsättas i praktiken i den egna verksamheten. Arbetet med *SIM-LSS* har visat att enbart teoretiska kunskaper inte räcker, det måste finnas utrymme för reflektion och guide till chefer för hur det arbetet kan stödjas.

¹³ SIM -LSS: Lokal kompetensutveckling för LSS handläggare, projekt som drivs av Socialstyrelsen. SIM står för simulerade fallbeskrivningar.

11.3 Kompetensutvecklingsbehov som kan mötas i en yrkesresa

11.3.1 Behov som kan mötas i yrkesresa för stödassistenter och stödpedagoger

I förstudien *Nationell yrkesresa för vård och omsorg (2)* tar man upp ett antal områden som är viktiga i introduktion och kompetensutveckling oavsett verksamhetsområde (utan rangordning):

- Kommunens uppdrag och kunskap om den lagstiftning (HSL, SoL och LSS) som styr verksamheten
- Kunskap i de metoder som rekommenderas för kommunen i Socialstyrelsens nationella riktlinjer
- Missbruk/beroende
- Psykisk ohälsa
- Systematisk uppföljning
- Teamarbete
- Våld i nära relation
- Valfärdsteknik

Områden som framkommer i förstudien *Nationell yrkesresa för vård och omsorg (2)* som viktiga i ett introduktions- och kompetensutvecklingsprogram för funktionshinderverksamheter (utan rangordning):

- Alternativ och kompletterande kommunikation (AKK)
- Etik och människors livsvillkor
- Historik, hur LSS-lagen växte fram
- Kognitivt stöd
- Kvalitetsuppföljning
- Kunskap om olika former av funktionsnedsättningar
- Lågaffektivt bemötande
- Metoder för ökad delaktighet, att stödja den enskilde till ökad egenmakt över sin vardag och sitt liv
- Motivationsarbete
- Specialpedagogik, tydliggörande pedagogik, pedagogiskt förhållningssätt

I rapporten *Kompetens i LSS-boende (1)* har följande behovsområden lyfts fram (utan rangordning):

- Alternativ och kompletterande kommunikation (AKK) och hjälpmedel för kommunikation
- Dokumentation
- Funktionsnedsättningar och dess konsekvenser
- Pedagogik
- Regelverk

I förstudien *Nationell yrkesresa för vård och omsorg (2)* har behov identifierats av fördjupad kunskap som skiljer sig inom socialpsykiatriens verksamheter jämfört med övriga verksamheter inom funktionshinderområdet. Utöver de områden som framkommit som viktiga

för funktionshinderverksamheterna ovan nämns att de socialpsykiatriska personalgrupperna behöver fördjupad kunskap inom nedanstående områden (utan rangordning):

- Boendestödsrollen
- Kunskap om kognitiva funktionsnedsättningar
- Kunskap i specifika metoder såsom *Motiverande samtal* och *Ett självständigt liv* (ESL)
- Kunskap om psykisk ohälsa och psykiska sjukdomar och dess konsekvenser för funktion
- Metoder för vardagsstöd
- Återhämtning

I samtal har även kompetensutvecklingsbehov lyfts kring (utan rangordning):

- Bemötande
- Delaktighet
- Hälsa
- Individuella anpassningar
- Jämställdhet med intersektionellt perspektiv
- Klarspråk och skriva lättläst
- Kommunikation (inklusive samtalsmetodik och AKK)
- Kontinuerlig handledning
- Kunskap om och att följa Folkhälsomyndighetens råd till allmänheten
- Motiverande pedagogik
- Skadligt bruk och beroende och samtidiga andra psykiatriska tillstånd
- Stöd i att göra bra val
- Tid för reflektion
- Tvångs- och begränsningsåtgärder
- Våld i nära relationer
- Välfärdsteknik och digitala möjligheter

11.3.2 Behov som kan mötas i yrkesresa för chefer/arbetsledare

Utbildningsbakgrunden som första linjens chef varierar. Kunskapen från den egna grundutbildningen är av betydelse för vad man har för behov gällande introduktion och kompetensutveckling. Områden som framkommer som viktiga för första linjens chefer i förstudien *Nationell yrkesresa för vård och omsorg* (2) är (utan rangordning):

- Det nära ledarskapet och vad de består av konkret
- Förändringsledning
- Historik, äldreomsorgens och funktionshinderverksamheternas utveckling över tid
- HR-redskap
- Implementeringskunskap
- Kommunal kontext, där ingår relevant lagstiftning
- Kompetens om verksamhetens målgrupp
- Systematisk uppföljning

Vid samtal har ungefär samma kompetensutvecklingsbehov för chefer/arbetsledare nämnts. Utöver dessa har kompetensutveckling för chefer i att utveckla ett *gemensamt lärande* i arbetsgruppen och skapa en *lärande organisation* lyfts. Som exempel har givits det tillhörande chefsstöd som finns framtaget för *SIM-LSS*. Chefsstödet är inriktat på att reflektera tillsammans i arbetsgruppen kring hur allt de lär sig ska omsättas i praktiken i den egna verksamheten.

Summering

Sammanfattningsvis har kompetensutvecklingsbehov identifierats. Förstudien är ett steg på vägen för att sedan vid en djupare granskning av identifierade behov besluta mer konkret vad inom vilka områden som lämpar sig att ingå i en yrkesresa, i vilket sammanhang och på vilken nivå. Kompetensområden beskrivna i de allmänna råden (SOSFS 2014:2) tillsammans med identifierade behov kan fungera som underlag för fortsatt arbete.

12 Förutsättningar för att ta fram en yrkesresa

12.1 Tillgängliga kunskapsunderlag och utbildningar

12.1.1 Tillgängliga kunskapsunderlag

Det finns tillgängliga kvalitetssäkrade kunskapsunderlag som bör kunna användas i en yrkesresa för personal som arbetar i utförarverksamheter inom funktionshinderområdet. Med kunskapsunderlag avses lagar, kunskapsstöd, handböcker, lägesrapporter och liknande framtagna av myndigheter, SKR och andra nationella och läns/regionala aktörer. En inventering av relevanta lagar, nationella riktlinjer och publikationer på Kunskapsguiden.se med flera har gjorts och sammanställts, se bilaga 1-utförare.

Nationell samverkansgrupp för kunskapsstyrning i socialtjänsten (NSK-S) har som en av sina prioriterade frågor 2020 inventering av lokala behov av kunskap som är representativ och trovärdig. Med anledning av det har NSK-S arbetat för att ta fram en modell för att identifiera bland annat socialtjänstens behov av kunskap, kunskapsstöd och verk samma arbetssätt. Syftet med modellen är att lokala behov av kunskap ska lyftas på ett systematiskt och transparent sätt så att nationella aktörer kan ta fram mer behovsanpassade stöd. Ett nationellt test av modellen planeras inom funktionshinderområdet under 2022. När man förfinat metoden skulle man kunna använda resultaten till att revidera och utveckla befintliga yrkesresor.

12.1.2 Delar av befintliga yrkesresor som kan användas i en yrkesresa för personal som ger stöd, service eller omsorg till personer med funktionsnedsättning

Yrkesresan Barn och unga har hämtat inspiration från bland annat Skolverket som beskriver fyra olika kunskapsformer; fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet. Yrkesresan Barn och unga fokuserar på de tre första kunskapsmålen eftersom deras bedömning är att förtrogenhet är något som inte kan uppnås via en yrkesresa utan genom arbete i praktiken över tid (23). Kunskapsmålen att veta, att förstå samt att kunna bör vara relevanta även för en yrkesresa inom funktionshinderområdet.

Den gemensamma strukturen för alla kurser som erbjuds i Yrkesresan Barn och unga bör kunna användas i en yrkesresa för funktionshinderområdet. Kursstrukturen består av tre delar; förberedelse, kursdagar och efterarbete (23). Vid produktion av en yrkesresa inom funktionshinderområdet bör den strukturen kunna användas men för att skapa genomförbarhet behöver delen angående kursdagar ses över utifrån denna målgrupps förutsättningar för en yrkesresa.

Exempel på andra kompetensutvecklingsåtgärder som kan bidra och inspirera i en utveckling av Yrkesresan Funktionshinderområdet är:

- Kunskapsresan, framarbetat av FoU Helsingborg. Kunskapsresan har som målsättning att bidra till är ökad användning av bästa tillgängliga kunskap i det praktiska arbetet, för att på så sätt öka möjligheterna att ge rätt service inom arbetsinriktade insatser inom socialtjänsten i Helsingborg. Kunskapsresan är anpassad och utvecklad utifrån Avbys modell (2018) för professionellt lärande (25, 27).
- Pedagogiska ramverket, framarbetat av Skärholmens stadsdelsförvaltning, vilket är en basutbildning med fem kompetensområden där material till medarbetare och material till första linjens chefer inom funktionshinderområdet finns. Även om den benämns som en basutbildning så är det en fördjupande utbildning riktad till alla medarbetare.

12.1.3 Utbildningar som finns tillgängliga i dagsläget

På [Kunskapsguiden.se](https://kunskapsguiden.se) finns webbaserade utbildningar relaterade till olika teman. Här följer exempel på utbildningar taget från *Kunskapsguiden.se* som kan vara aktuella för en yrkesresa för personal som arbetar i utförarverksamheter inom funktionshinderområdet (<https://kunskapsguiden.se/>):

- Basala hygienrutiner i vård och omsorg
- Bra att veta om hjälpmedel för vård och omsorgspersonal
- Det vi inte ser
- E-autism - introduktion till autism
- E-hälsa och välfärdsteknik i socialtjänsten
- Funktionshinderomsorgen och konventioner om rättigheter
- Grundläggande utbildning om munhälsa och munvård
- Individbaserad systematisk uppföljning
- Mänskliga rättigheter
- Möta personer med funktionsnedsättning
- Om hållbart barnrättsarbete – så kan vi inkludera fler
- SIP för vuxna och för barn
- Systematiskt översiktsarbete och evidensgradering med GRADE
- Utbildningar i bemötande
- Webbutbildningen Trialog – att se anhöriga som samspelare
- Webbutbildningar angående IBIC (processledarutbildning, handledning för utbildare och webbintroduktion)
- Åldern har sin rätt – om att åldras med intellektuell funktionsnedsättning

Exempel på utbildningar taget från *Utbildningsportalen* (Socialstyrelsen) som kan vara aktuella för en yrkesresa för handläggare (<https://utbildning.socialstyrelsen.se/>):

- Att synliggöra normer i socialtjänsten –HBTQ
- Etik och integritet vid införande av välfärdsteknik
- Personlig assistans
- Personligt ombud

Exempel på utbildningar taget från andra som kan vara aktuella för en yrkesresa för handläggare:

- Barnafrid webbutbildning om våld mot barn;
<https://barnafrid.se/basprogram>
- Nationellt kompetenscenter anhöriga (Nka);
<https://www.anhoriga.se/anhorigomraden/flerfunktionsnedsattning/familjeliv/leva-livet-medan-det-pagar/>
<https://anhoriga.se/viarmedpaketet>
- Svenskt Demenscentrum, webbutbildningar om demens;
<https://www.demenscentrum.se/utbildning/webbutbildningar/15-utbildningar>
- Studiepaket i alternativ och kompletterande kommunikation AKK
<https://www.spsm.se/studiepaket-akk/>

12.1.4 Kompetensområden som saknar kunskapsunderlag

Kunskapsstöd angående alternativ och kompletterande kommunikation (AKK), saknas men är under produktion av Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen har fått i uppdrag av regeringen att utreda förutsättningar om ett nationellt kompetenscentrum för kunskap om IF och autism inom LSS. Syftet är att skapa en nationell överblick som kan bidra till att höja kompetensen hos personalen. Uppdraget bygger på Socialstyrelsens förslag på lämpliga åtgärder som redovisas i rapporten *Kompetens i LSS-boenden*. I uppdraget ingår att redogöra inom vilka områden ett kunskapscentrum bör ansvara för. Som områden att utgå ifrån anges exempelvis att utveckla och samla kunskap om företrädesvis IF och autism samt sammanställning av utvärderingar och forskningsresultat. Redovisning av uppdraget ska lämnas till Regeringskansliet (Socialdepartementet) senast 31 oktober 2022 (28).

12.1.5 Kunskapsläget för arbetsmetoder och insatser

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) har i uppdrag av regeringen att fastställa det vetenskapliga kunskapsläget inom området funktionstillstånd och funktionshinder. Som ett led i det har SBU genomfört en kartläggning, publicerad 2019, av systematiska översikter som utvärderat insatser och arbetsmetoder inom området (29). I kartläggningen identifierades totalt 281 relevanta systematiska litteraturoversikter. De flesta bedömdes hålla låg metodologisk kvalitet. 49 systematiska översikter bedömdes hålla medelhög eller hög metodologisk kvalitet. Dessa 49 översikter omfattade:

- Insatser riktade till personer med funktionsnedsättning

- Insatser riktade till anhöriga eller andra närstående till personer med funktionsnedsättning
- Insatser samt arbetsmetoder och arbetsverktyg som används av yrkesverksamma¹⁴

Sammanlagt identifierades 30 relevanta systematiska översikter som utvärderat arbetsmetoder och arbetsverktyg för att kartlägga, utreda, bedöma och fastställa tillstånd, fastställa behov av insats, fånga upplevelser erfarenheter eller fatta beslut om insatser för personer med funktionsnedsättning och deras anhöriga eller andra närstående som kan användas av yrkesverksamma. En systematisk översikt var av medelhög metodologisk kvalitet och hade undersökt *Validity of pedometers in people with physical disabilities* (30). De övriga 29 systematiska översikterna bedömde SBU den metodologiska kvaliteten vara låg. Översikterna hade undersökt frågor inom nedanstående områden:

- Empowerment Assessment tools in People with Disabilities in Developing Countries, Community participation measures for people with disabilities
- Use of mindfulness with people with intellectual disabilities
- Children's participation measures using the International Classification of Functioning, Disability and Health-Children and Youth
- Comparison of participation outcome measures and the International Classification of Functioning, Disability and Health Core Sets for traumatic brain injury
- Person-centered planning
- Professional careers experiences of caring for individuals with intellectual disability and dementia
- Caregiving and adults with intellectual disabilities affected by dementia
- The influence of staff training on challenging behavior in individuals with intellectual disability: a review
- Ability and disability in autism spectrum disorder
- Instruments assessing participation: challenges in defining participation
- Young adults with intellectual disability transitioning from school to post-school
- Initiatives to reduce the use of seclusion and restraints on people with developmental disabilities
- Outcome Domains Assessing Caregivers of Individuals with Mental Illness
- Measurement instruments to inform and evaluate effectiveness of disability inclusive development
- Parents of children with disabilities experience change over time
- Health professionals working effectively with support workers to enhance the quality of support for adults with intellectual disabilities
- Active support
- Nominal group technique for individuals with cognitive disability
- Conceptualization of Participation of Persons with Physical Disabilities
- Interventions to Prevent and Respond to Violence Against Persons with Disabilities
- Career planning tools for use with individuals with autism spectrum disorder
- Participation instruments based on the International Classification of Functioning, Disability and Health

¹⁴ Yrkesverksamma inom området definieras som handläggare, personer med stödjande/rådgivande uppdrag, behandlande personal, vård- och omsorgspersonal.

- Facilitating and hindering factors in the realization of disabled children's agency in institutional contexts
- Person-Centered Planning: Practices, Promises, and Provisos
- Recovery in Severe Mental Illnesses: A Literature Review of Recovery Measures
- Community learning disability teams: developments, composition, and good practice
- Quality of life measures for people with intellectual disabilities and challenging behaviors
- Disutility of illness for caregivers and families

Systematiska översikter med medelhög eller hög metodologisk kvalitet som utvärderat insatser riktade till anhöriga eller närstående till personer med funktionsnedsättning hade undersökt frågor inom nedanstående områden:

- Egen hälsa, välmående och fungerande (14 systematiska översikter)
- Föräldraförmåga eller stödjande förmåga (11 systematiska översikter)

Exempel på andra publikationer och pågående projekt som SBU identifierat¹⁵ inom området funktionshinder och funktionstillstånd som kan vara möjliga kunskapskällor i en yrkesresa inom funktionshinderområdet är:

- Ett självständigt liv – social färdighetsträning för personer med schizofreni. Publicerad 2019-12-03
- Fysisk aktivitet för personer med ADHD och autism. Publicerad 2019-10-25.
- Kost vid ADHD och autismspektrumtillstånd. Publicerad 2018-09-12
- Insatser för att stötta personer med intellektuella funktionsnedsättningar att få en anställning. Publicerad 2021-04-28
- Individanpassat stöd till arbete (IPS) för personer med psykisk funktionsnedsättning. Publicerad 2020-10-22
- Förstudie:
Insatser vid kognitiv funktionsnedsättning och samtidigt missbruk av alkohol eller droger. Publicerad 21-03-29
- Pågående projekt:
Förstudie - Alternativ och kompletterande kommunikation (AKK) för vuxna personer med funktionsnedsättning kopplad till tal, språk och kommunikation. Planerad publicering februari 2022
Förstudie - Psykisk (o)hälsa hos personer med intellektuell funktionsnedsättning. Effekt samt upplevelser och erfarenheter av psykologiska behandlingar samt psykosociala insatser. Planerad publicering december 2021
Förstudie - Samsjuklighet missbruk/beroende och annan psykisk sjukdom/tillstånd
Underlag - till nationella riktlinjer för neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF). SBU tar fram det vetenskapliga underlaget till Socialstyrelsens nationella riktlinjer för neuropsykiatriska funktionstillstånd. Underlagen omfattar tillstånden ADHD och autism, samt framför allt behandlande och förebyggande insatser som kan

¹⁵ Sökperiod 2016–2021

ges inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Planerad publicering kvartal 2 2022

12.2 Förutsättningar att genomföra utbildningar i RSS regi

12.2.1 Utbildningar som bör ske utanför RSS regi

Yrkesresan bör inte ersätta utbildningar som gymnasieutbildningar/vuxenutbildning/yrkesutbildning eller högskola/universitet erbjuder inom området.

12.2.2 Aktörer som bör involveras vid framtagande av en yrkesresa

Förslag på aktörer som bör involveras, i olika omfattning, är nationell processledare, representanter från andra kommuner och regioner som arbetar med introduktion- och kompetensutvecklingsprogram (exempelvis Skärholmens stadsdelsförvaltning) och representanter från nationella nätverk. Tekniskt stöd och support bör finnas utifrån den lärplattform som ska tillämpas (ADDA kompetens/Totara Learn). Socialstyrelsen och SKR bör medverka utifrån deras roll i Yrkesresan samt att de är nationella aktörer som är normerande på området och står för produkter som kan användas i en yrkesresa. Arbetsgrupp med regionala representanter med kunskaper inom området bör skapas i ett tidigt skede och medverka i framtagandet. Kommunal vuxenutbildning kan vara en bra samverkanspart för det pedagogiska perspektivet. Samverkan med Yrkesresan och dess olika grupperingar bör ske kontinuerligt för att dela erfarenheter, utveckla och samordna Yrkesresan som koncept. Intresseorganisationer bör involveras som referenser.

12.2.3 Ansvar och drift

Många aktörer är involverade i en yrkesresa och relationen här emellan är viktig att tydliggöra. SKR, regionala samverkan- och stödstrukturerna (RSS), kommuner och Socialstyrelsen, med flera, har alla roller i Yrkesresan (31).

13 Sammantagen bedömning

13.1 Identifierade behov

Behov finns för en strukturerad introduktion och kompetensutveckling för personal som ger stöd, service eller omsorg till personer med funktionsnedsättning. Majoriteten är positiva till en nationell yrkesresa för introduktion och kompetensutveckling. Samstämmighet inom vilka kompetensområden som är viktiga och möjliga för en yrkesresa finns (1, 2). Det har även visats i samtal med exempelvis intresseorganisationer.

Sammanställning över identifierade kompetensförsörjningsbehov ses i tabell 3. Sammanställningen är gjord utifrån Socialstyrelsens allmänna råd (2014:2) där mest frekvent¹⁶ nämnda kompetensförsörjningsbehov markerats med grått. Kompletterande angelägna kompetensområden som inte återfinns i allmänna råden och således inte är redovisade/markerade i tabell 3 är *skadligt bruk och beroende och samtidiga andra psykiatriska tillstånd, våld i nära relationer och välfärdsteknik (inklusive digitaliseringens möjligheter)*.

Kompetensområden enligt allmänna råd (2014:2). Mest frekvent nämnda behov markerade.	
• Funktionshinder och dess konsekvenser – kunskap om funktionsnedsättningar och kombinationer av sådana nedsättningar– kunskap om hur funktionsnedsättningar kan påverka människors levnadsvillkor och delaktighet i samhället.	• Regelverk – kunskap om regelverket på socialtjänstens område, inklusive LSS, som rör personer med funktionsnedsättning, till exempel skyldigheten att medverka till god kvalitet enligt 14 kap. 2 § SoL och 24 a § LSS, rapporteringsskyldigheten enligt 14 kap. 3 § SoL och 24 b § LSS samt anmälningsskyldigheten enligt 14 kap. 1 § SoL– kunskap om annan relevant lagstiftning, till exempel om hälso- och sjukvård, offentlighet och sekretess, vårdnadshavare, god man och förvaltare, socialförsäkring, diskriminering, livsmedel, smittskydd och arbetsmiljö– förmåga att dokumentera sitt eget arbete enligt lagar och andra författningar.
• Hälsa – kunskap om betydelsen av fysisk aktivitet samt social och mental stimulans för människors hälsa och välbefinnande– kunskap om vilken betydelse mat och näring har för människors hälsa och välbefinnande– förmåga att stödja den enskilde i ett levnadssätt som förebygger ohälsa– kunskap om hur hjälpmedel och en anpassad miljö kan bidra till ökad självständighet och ökat självbestämmande för den enskilde– kunskap om ett habiliterande och ett rehabiliterande arbetssätt samt förmåga att omsätta kunskapen i det praktiska arbetet– kunskap om hälsoproblem som ofta	• Grundläggande värden – kunskap om de övergripande målen enligt SoL och LSS samt förmåga att omsätta kunskapen i det praktiska arbetet– kunskap om FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning– kunskap om FN:s konvention om barnets rättigheter.

¹⁶ Med mest frekventa behov menas det som nämnts flest gånger som behov från alla olika informationskällor sammanslaget.

förekommer i kombination med vissa funktionsnedsättningar. – kunskap om vanligt förekommande läkemedel och läkemedelsanvändning hos personer med funktionsnedsättning – kunskap om att förhindra smitta och smittspridning.	
• Aktiviteter i vardagen – förmåga att stödja den enskilde att planera och genomföra aktiviteter i vardagen – förmåga att stödja den enskilde att sköta sitt hem med respekt för hans eller hennes vilja och behov – kunskap om matlagning och förmåga att tillsammans med den enskilde tillaga måltider.	• Förhållningsätt och bedömningsförmåga – kunskap om människors levnadsvillkor samt olika förutsättningar och behov – kunskap om livets olika faser såsom barndom, ungdom, vuxenliv och ålderdom – kunskap om den enskildes rätt till självbestämmande, integritet och inflytande enligt 1 kap. 1 § och 3 kap. 5 § SoL samt 6 § LSS 6 SOSFS 2014:2 – förmåga att utforma ett individuellt stöd tillsammans med den enskilde – förmåga att bemöta den enskilde på ett respektfullt sätt – förmåga att granska, analysera och bedöma sitt eget arbete och på så sätt kunna medverka till insatser av god kvalitet – förmåga att bedöma när någon annan kompetens än den egna behövs – kunskap om hur ett säkerhetsfrämjande arbets sätt kan förebygga olyckor och skador samt förmåga att omsätta kunskapen i det praktiska arbetet.
• Kommunikation – kunskap om kommunikation och dess betydelse – kunskap om alternativa kommunikationsätt samt hjälpmedel för kommunikation – förmåga att anpassa kommunikationen till olika situationer och till olika individers förutsättningar och behov – förmåga att kommunicera med den enskildes legala ställföreträdare, vårdnadshavare och närstående – förmåga att kommunicera med personer ur olika yrkesgrupper – förmåga att förstå, tala, läsa och skriva svenska.	• Personlig omsorg – kunskap om hur man kan stödja och hjälpa den enskilde i samband med personlig hygien, inklusive munvård, samt förmåga att omsätta kunskapen i det praktiska arbetet – kunskap om hur man kan stödja och hjälpa den enskilde med av och påklädning, förflyttning och att äta och dricka samt förmåga att omsätta kunskapen i det praktiska arbetet.
• Social gemenskap och sysselsättning – kunskap om hur lek, sysselsättning och arbete kan främja full delaktighet i samhällslivet och jämlikhet i levnadsvillkor – förmåga att stödja och stimulera den enskilde att delta i samhällets gemenskap utifrån hans eller hennes individuella behov och önskemål – förmåga att stödja den enskilde i samband med informella och formella kontakter.	

Tabell 3. Kompetensområden enligt Socialstyrelsens allmänna råd (2014:2), mest frekvent nämnda behov markerade.

13.2 Förutsättningar och hinder

Yrkesresan för utförare inom funktionshinderområdet skulle omfatta mer än 245 kommuner i hela landet. Det innebär variationer i geografiska och organisatoriska förutsättningar. Antalet stödassistenter och stödpedagoger nationellt bedöms vara tillräckligt många för att utgöra underlag till en yrkesresa, oavsett geografiska och organisatoriska förutsättningar. Samstämmiga behov av introduktion och kompetensförsörjning för personal i utförarverksamheter för personer med funktionsnedsättning samt tillgängliga relevanta kunskapsstöd möjliggör en produktion av en yrkesresa (2).

13.3 Förstudiens bedömning

Behov finns för en strukturerad introduktion och kompetensutveckling för personal som ger stöd, service eller omsorg till personer med funktionsnedsättning. Det har denna förstudie för utförare som främst bygger på tidigare kartläggningar gällande kompetensförsörjning för utförarsidan visat (1, 2, 15).

Ett behov som uppmärksammats är fördjupat arbete kring strukturerad introduktion och kompetensförsörjning för första linjens chefer inom utförarverksamheter. I rapporten nämns första linjens chefer som nyckelpersoner och ett antal kompetensområden beskrivs. Detta kan behöva göras mer fördjupat. I förstudien *Nationell yrkesresa för vård och omsorg (2021)* och i Nationella kompetensrådets riktade enkätundersökning *Chefens yrkesroll och kompetens inom funktionshinderområdet (2014)* framgår att utbildningsbakgrunden på första linjens chefer inom utförarverksamheter varierar och olika kompetensbehov redovisas (2, 32). Enkätundersökningen är några år gammal och en uppdatering kan behöva göras.

En yrkesresa – två vägar

Eftersom handläggare och personal i utförarverksamheter arbetar inom samma verksamhetsområde föreslår förstudien en yrkesresa för funktionshinderområdet men att resan innehåller två olika vägar, en väg för myndighetsutövning och en väg för utförarverksamhet. De två vägarna har en gemensam destination som är att *ge god kvalitet i varje möte mellan socialtjänstens medarbetare och invånare*. Personer med funktionsnedsättning har rätt till insatser av god kvalitet. Att personalen har rätt kompetens är en viktig förutsättning för att de ska kunna bidra till en god kvalitet i stöd, service och omsorg (33). Kvalitet i välfärdssystem är svårt att definiera men kan beskrivas som operationaliserande av enskildas behov och förväntningar på en verksamhet (34).

Med anledning av rätt kompetens, olika förutsättningar och olika behov för myndighet och utförare föreslås därför två vägar i Yrkesresan Funktionshinderområdet, se tabell 4 för fler anledningar.

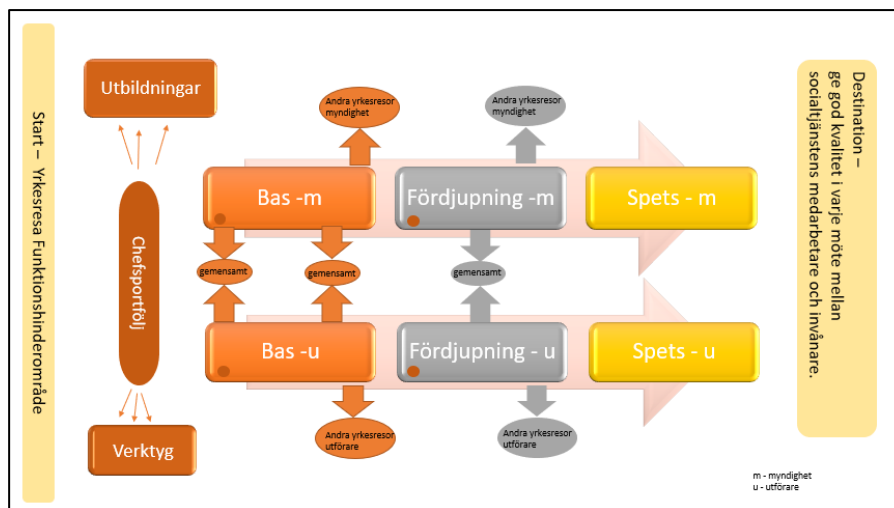
En yrkesresa - två vägar		
Förutsättningar	Myndighet	Utförare
Utbildningsnivå	Högskola/universitet	Gymnasial
Handledning systematisk	Ja	Saknas
Uppdrag	Utreda, fatta beslut	Vardagsstöd
Allmänna råd	2008:32	2014:2

Utmaningar	Specifika	Specifika
Kompetensförsörjningsbehov generella	Samstämmighet	Samstämmighet
Kompetensförsörjningsbehov inom uppdraget	Specifika	Specifika
Nivå på fortbildning	Utifrån uppdrag	Utifrån uppdrag
Pedagogiskt upplägg	Utifrån uppdrag och utbildningsnivå	Utifrån uppdrag och utbildningsnivå
Utbildningsmöjlighet	Styr sin kalender	Schemalagd
Vikariebehov	Nej	Ja
Datorarbetsplats	Egen	Gemensam
Administrativ vana	Hög	Varierar
Verksamhetsområde Funk	Varierar	Fast

Tabell 4. Exempel på anledningar för två vägar.

”Avstickare” med gemensamma kurser/informationer bör finnas längs vägen där gemensamt innehåll är lämpligt. Första linjens chefer har en nyckelroll i kvalitetsarbetet och föreslår därav en egen chefsportfölj, på liknande sätt som i Yrkesresan Barn och unga, samt tillgång till kursutbudet som riktar sig till medarbetarna. Yrkesresan för verksamhetsområdet illustreras i figur 1.

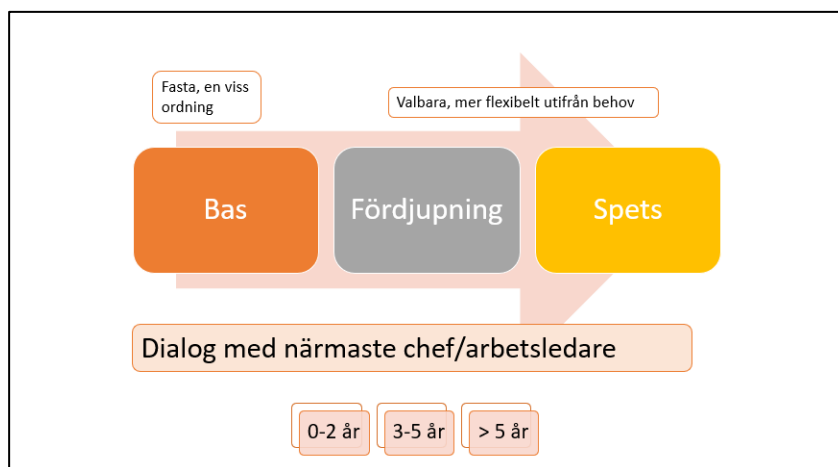
Figur 1. Förslag struktur för Yrkesresan Funktionshinderområdet.

Nivåer, benämning och intervaller

Tre nivåer med benämningarna bas, fördjupning, spets/specialiserad kompetens och intervaller om noll till två år, tre till fem år samt fem år eller mer föreslås, oavsett väg i Yrkesresan. Intervallerna bör ses som riktvärden, individuella behov kopplat till verksamhetens behov bör främst planeras i dialog med närmaste chef/arbetsledare, se figur 2.

Figur 2. Förslag på tre nivåer och årsintervallsindelning

Två etapper

Förstudien lämnar som förslag att dela upp Yrkesresan i två etapper, att börja med yrkesresans väg för utförare för att sedan bygga myndighetsvägen. Anledning till att börja med utförarvägen är antalet medarbetare inom utförarsidan. Underlaget bedöms tillräckligt för att en regional RSS ska kunna anordna introduktion och kompetensutveckling regionalt. Det är även ett stort behov av introduktion och kompetensutveckling, det har kartläggningar och tillsynen bekräftat (1, 2, 15). Behov av kompetensförsörjning finns även inom myndighetsdelen men utformningen behöver processas ytterligare för att möjliggöra en yrkesresa för målgruppen. Det relativt begränsade underlaget, geografiska förutsättningar och organisation utmanar och det kan finnas en vinst att ta vara på erfarenheter från skapande av yrkesresa för utförare samtidigt som ytterligare processarbete för myndighetsdelen görs. En annan anledning är att det kan finnas en vinst med att se om de förslag som lämnats i översyner av insatser och assistansersättningen kommer att antas (35, 36), vilket kommer att påverka den kommunala handläggningen. För ytterligare anledningar, se tabell 5.

Ett förslag, men som bör processas vidare, är att Yrkesresan för handläggare blir nationell men drivs av en ansvarig RSS. Möjligheten är att underlaget blir tillräckligt men utmaningen blir samverkan mellan de två vägarna i Yrkesresan, ekonomiska förutsättningar samt att kurstukturer påverkas, det vill säga att kurser troligen blir helt digitala.

Två etapper – ytterligare anledningar		
Realistiskt	En väg i taget för att bygga och implementera Yrkesresan succesivt för att vara realistiskt och genomförbart i kommunerna.	Det tar längre tid innan båda vägarna är klara och implementerade.
Omfattning för RSS	Omfattande arbete för en RSS att ta sig an Yrkesresan	

	Funktionshinderområdet. Mer realistisk förutsättning att starta med en väg. Lärdomar på vägen kan inkluderas vid bygget av den andra vägen samt ge kunskap om det är möjligt för en RSS att ta sig an båda vägarna.	

Tabell 5. Exempel på anledningar för två etapper.

Ytterligare aspekter

Ytterligare aspekter att ta hänsyn till som påverkar förslaget till två vägar, se tabell 6.

En yrkesresa - två vägar – ytterligare aspekter		
	Fördelar	Risker/nackdelar
Kompetens att bygga	För att bygga ändamålsenliga resor behövs relevant kompetens för att bygga innehåll för respektive vägval.	Om samverkan inte sker mellan de olika arbetsgrupperna kan gemensamma ytor missas.
Kursstruktur/form	Formerna för de två vägvalen behöver se olika ut eftersom förutsättningar att ta del av introduktion och kompetensutveckling varierar mellan målgrupperna. Variation som behöver beaktas är exempelvis omfattning (sammanhållen eller uppdelade i flera korta avsnitt), fasta tider eller valbara tider utifrån vad som är möjligt för det dagliga arbetet.	Mer omfattande arbete att skapa olika strukturer för kompetensförsörjning.
Pedagogiskt upplägg	Kompetensbakgrund varierar. Upplägg behöver anpassas för att fylla olika behov som finns för medarbetare, inom utförarsidan såväl som myndighetsidan.	
Underlag/antal medarbetare	Det finns tillräckligt många medarbetare inom utförardelen för att regionalt driva en yrkesresa. Antalet	Det tar längre tid innan handläggare får ta del av Yrkesresan.

	handläggare inom funktionshinderområdet är relativt lågt vilket gör att det kan vara svårt att genomföra utbildningar i RSS regi.	

Tabell 6. Exempel på aspekter till förslaget om två vägar, fördelar och risker/nackdelar.

Övergripande förslag på struktur

I uppdraget för denna förstudie ingick inte att kartlägga kunskapsmål och förslag på kurser men ett övergripande förslag på struktur lämnas för eventuellt fortsatt arbete. Förslaget harmoniserar med det förslag på struktur som lämnats i Göteborgsregionens förstudie *Nationell yrkesresa för vård och omsorg* och med strukturen i Yrkesresan Barn och unga (2, 23). Den övergripande strukturen bör kunna vara lika för både myndighetsdelen och utförardelen inom funktionshinderområdet.

Innehåll i baskompetens

Ett basblock bör innehålla ett rekommenderat grundutbud av kurser i en viss ordningsföljd, en strukturerad introduktion som socialtjänsten bedömt behövas för alla inom en viss verksamhet. Anledningen är att grundläggande kunskap behövs för att säkra en god kvalitet i verksamheterna och för att kunna tillgodogöra sig fördjupningsutbildningar.

Innehåll i fördjupad kompetens

I fördjupningsblocket föreslås Yrkesresan, precis som i basblocket, paketera relevant kunskap från olika aktörer. Här föreslås utbudet vara valbart till största del utifrån det kompetensbehov som finns på aktuell arbetsplats.

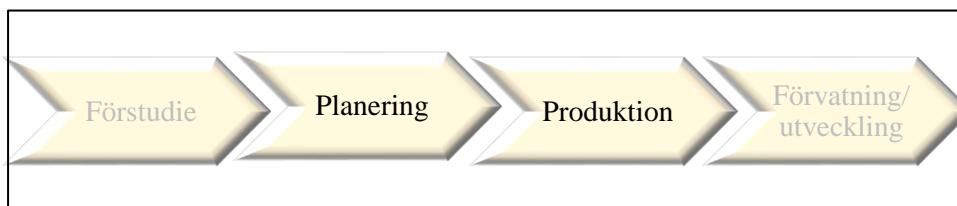
Innehåll i spetskompetens - utförare

Här föreslås ytterligare fördjupning och/eller forskning med ett vidare arbete för att utveckla denna nivå så att den blir ändamålsenlig och attraktiv för medarbetarna. Utvecklat samarbete med yrkeshögskola, universitet och högskola föreslås. Yrkesresans roll kan vara att informera om kursutbud, vidareutbildningar och ansökningsförfarande. Det skulle också kunna handla om, enligt exempel från Yrkesresan Barn och unga, för ändamålet särskilt framtagna miniföreläsningar av personal från utbildningarna (2).

14 Förslag inför nästa utvecklingsfas

En processbild för framtagandet av en yrkesresa finns beskrivet i Yrkesresan Barn och ungas projektplan 2021-09-01. Utifrån den processbilden kan utvecklingen av nästa fas i Yrkesresan Funktionshinderområdets utförarväg övergripande beskrivas med hjälp av två faser¹⁷; planering och produktion, se bild 1.

Bild 1. Processbild för framtagande av ny yrkesresa. Nästa fas markerat i svart text.

Planering - utförare

Denna fas påbörjades efter att beslut fattats om produktion av Yrkesresan Funktionshinderområdet i två etapper och då utförarvägen som etapp ett. Syftet med planeringsfasen är att läsa in sig på förstudien, rekrytera personal, fastställa styrgrupp, fastställa möjliga resurser från involverade parter (RSS, SKR, Socialstyrelsen, med flera) samt ta fram en projektplan och tidplan för det kommande arbetet.

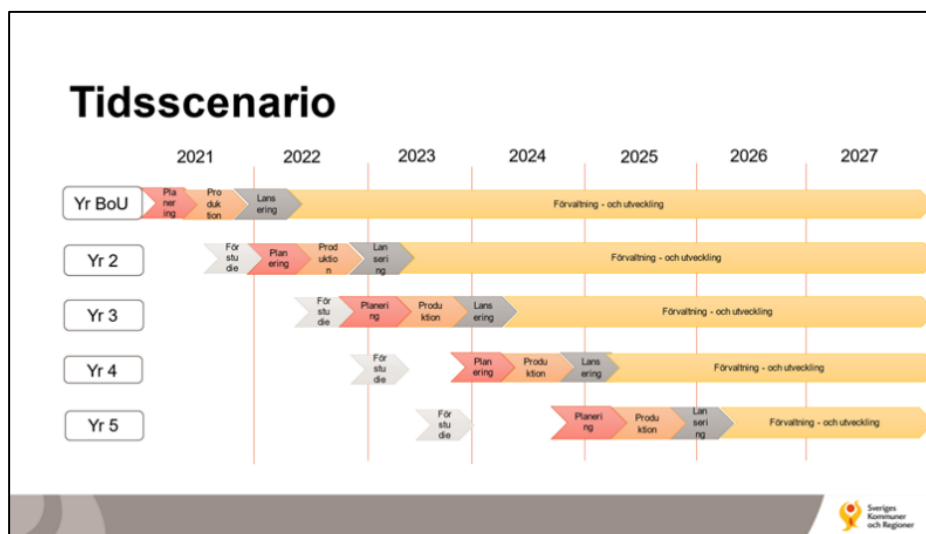
Produktion - utförare

Denna fas påbörjas i mitten av 2022 och avslutas preliminärt årsskiftet 2022/2023. Syftet med denna fas är att genomföra det som beskrivs i projektplanen i enlighet med tidplanen. I takt med att innehåll produceras påbörjas om möjligt lansering. Ett parallellt arbete med kostnadsanalyser under arbetets gång bör göras då mer konkret innehåll finns att förhålla sig till.

Nästa fas behöver även förhålla sig till det övergripande tidsscenario som finns beskrivet för Yrkesresan med dess olika projekt/delresor, se bild 2.

¹⁷ Förslaget är inspirerat av Yrkesresan Barn och ungas beskrivning av utveckling av ny yrkesresa.

Bild 2. Tidsscenario för yrkesresans olika projekt/delresor framtaget av SKR.

15 Genomförande av förstudien

Förstudien har pågått mellan 25 augusti 2021 och 26 januari 2022.

Ansvarig för förstudien har varit Kommunförbundet Västernorrland och projektledare har varit Maria Holknekt, FoU Västernorrland.

Medförfattare:

Elisabeth Jonsson, sakkunnig inom funktionshinderområdet - medförfattare och korrekturgranskare.

Ina Strömberg, utbildningssamordnare Kommunförbundet Västernorrland – medförfattare och korrekturgranskare.

Information

Personalens kompetens och kompetensbehov i utförarverksamheter inom funktionshinderområdet har nyligen kartlagts via exempelvis Socialstyrelsens kartläggning *Kompetens i LSS-boende*, Göteborgsregionens förstudie *Nationell yrkesresa för vård och omsorg* och IVO (1, 2, 15, 37, 38). Av den anledningen har resultat från dessa främst använts och refererats till.

I strategiska gruppen har följande ingått:

Anna Thomson, samordnare funktionshinderfrågor SKR

Magnus Wallinder, enhetschef Socialstyrelsen

Maria Holknekt, projektledare FoU Västernorrland

Sirpa Virtanen, chef FoU Västernorrland

I den operativa gruppen har följande ingått:

Anna Thomson, samordnare funktionshinderfrågor SKR

Carina Wiström Bergstock, Socialstyrelsen

Maria Holknekt, projektledare FoU Västernorrland

Therese Hellman, Socialstyrelsen

I referensgruppen har följande ingått:

Berit Noren, Västerbotten

Cecilia Axelsson, Göteborgsregionen

Inga-Lill Hafström, Region Jönköping

Johanna Häll, Region Örebro län

Ketty Sellstedt, Skaraborgs kommuner

Lisbeth Sjödén, Region Värmland

Maria Holknekt, projektledare FoU Västernorrland

Marie Wallin, FoU Sörmland

Susanne Rosenström, Skåne

Genomförande

Förstudien har innefattat enskilda samtal och gruppsamtal samt sammanställning av rapporter, kartläggningar och liknande.

Skriftliga källor

Förstudien baseras främst på Socialstyrelsens kartläggning *Kompetens i LSS-boende* (1) och Göteborgsregionens förstudie *Nationell yrkesresa för vård och omsorg* (2). Andra källor är rapporter och liknande publicerade av Socialstyrelsen och Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Rapporter och statistik framtagna och publicerade av Sveriges kommuner och regioner (SKR) och Statistikmyndigheten (SCB), Statens offentliga utredningar (SoU) och Myndigheten för vård- och omsorgsanalys. Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) har utgjort ytterligare kunskapskällor. Urvalet av dessa källor baseras på en bedömning att dessa är de formella kunskapskällor som idag finns tillgängliga och används i yrkesutövandet inom funktionshinderområdet. De rapporter som använts är de senaste publikationerna inom det aktuella området.

Samtal

Samtal har genomförts med representanter från olika grupperingar. Strategiskt urval har skett utifrån att fånga personer som bäst kan besvara förstudiens frågeställningar, en typ av snöbollsurval.

- Samtal - intresseorganisationer och personer som arbetar och arbetat med tidigare förstudie/yrkesresa på olika sätt.
- Gruppsamtal – med operativ grupp, strategisk grupp, referensgrupp, intresseorganisationer och medarbetare på Kommunförbundet Västernorrland.

Anledningen till att begreppet samtal i stället för intervju används i förstudien är att Yrkesresan som koncept är nytt för många och komplext att förstå. Alla har inte samma förförståelse. Behovet fanns av mer resonerande samtal, att föra en dialog i stället för raka frågor med raka svar.

16 Referenser

1. Socialstyrelsen. Kompetens i LSS-boende. **www.socialstyrelsen.se**: Socialstyrelsen, 2021.
2. Göteborgsregionen. Nationell yrkesresa för vård och omsorg. **www.goteborgsregionen.se**: Göteborgsregionen; 2021.
3. Socialstyrelsen, Folkhälsomyndigheten, Sveriges Kommuner och Regioner. Begrepp inom området psykisk hälsa. **www.skr.se**: Sveriges Kommuner och Regioner; 2020.
4. Statistikmyndigheten (SCB). Sveriges befolkning. **www.scb.se**: Statistikmyndigheten; 2021. Available from: Sveriges befolkning (scb.se).
5. Socialstyrelsen. Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning, lägesrapport 2020. **www.socialstyrelsen.se**: Socialstyrelsen; 2020.
6. Socialstyrelsen. Statistik om stöd och service till personer med funktionsnedsättning. **www.socialstyrelsen.se**: Socialstyrelsen; 2020.
7. Socialstyrelsen. Statistik om socialtjänstinsatser till personer med funktionsnedsättning. **www.socialstyrelsen.se**: Socialstyrelsen; 2020.
8. Lag (SFS 1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade. In: Socialdepartementet, editor. Stockholm; 1994.
9. Socialtjänstlagen (SFS 2001:453). In: Socialdepartementet, editor. **www.riksdagen.se**: Sveriges Riksdag; 2001.
10. Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Möt välfärdens kompetensutmaning. **www.skr.se**: SKR; 2020.
11. Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Rekryteringsläget yrkeshögskolan. **www.skr.se**: SKR; 2019.
12. Socialstyrelsen. Att förebygga och minska utmanande beteende i LSS-verksamhet. **www.socialstyrelsen.se**: Socialstyrelsen; 2015.
13. Inspektionen för vård och omsorg (IVO). IVO förstärker tillsynen av landets LSS-boenden. **www.ivo.se**: IVO; 2021. Available from: IVO.se.
14. Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Personer med funktionsnedsättning riskerar att utsättas för brister i boendemiljö och omsorg. **www.ivo.se**: IVO; 2019.
15. Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Vad har IVO sett 2020? Kortversionen. **www.ivo.se**: IVO; 2020.
16. Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Uppföljning av LSS-boenden. Slutredovisning av regeringsuppdrag. **www.ivo.se**: IVO; 2021.

17. Socialstyrelsen. Insatser och stöd för personer med funktionsnedsättning. Lägesrapport 2018. **www.socialstyrelsen.se**: Socialstyrelsen; 2018.
18. Myndigheten för delaktighet (MFD). Begränsade livsval. Situationen för personer med intellektuell funktionsnedsättning. **www.mfd.se**: Myndigheten för delaktighet; 2020.
19. Myndigheten för delaktighet (MFD). Mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning. **www.mfd.se**: MFD; 2017.
20. Inspektionen för vård och omsorg (IVO). En institutionell historia. **www.ivo.se**: IVO; 2016.
21. Socialstyrelsens allmänna råd om kunskaper hos personal som ger stöd, service eller omsorg enligt SoL och LSS till personer med funktionsnedsättning (SOSFS 2014:2). **www.socialstyrelsen.se/publikationer**: Socialstyrelsen, 2014.
22. Socialstyrelsen. Rätt kompetens hos personal i verksamheter för personer med funktionsnedsättning. **www.socialstyrelsen.se**: Socialstyrelsen; 2012.
23. Göteborgsregionen. Yrkesresan - kompetensprogram för social barn- och ungdomsvård. **www.goteborgsregionen.se**: Göteborgsregionen; 2021. Available from: Göteborgsregionen (GR) (goteborgsregionen.se).
24. Kommunal. Stödpedagoger med uppdrag att skapa en meningsfull vardag. **www.kommunal.se**: Kommunal; 2018.
25. Avby G. Att genom reflection organisera för en medveten och kunskapsrik praktik. Pedagogisk forskning i Sverige. Jönköping: 2016;21(3-4):261-82.
26. Blom B, Morén S, Nygren L. Kunskap i socialt arbete: om villkor, processer och användning. Stockholm: Natur och kultur; 2013.
27. FoU Helsingborg. Kunskapsresan. **www.fou.helsingborg.se**: FoU Helsingborg; 2019.
28. Regeringskansliet. Uppdrag om nationellt kompetenscentrum för frågor om intellektuell funktionsnedsättning och autism inom LSS. In: Socialdepartementet, editor. **www.regeringen.se**: Regeringskansliet; 2021.
29. Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU). Funktionstillstånd och funktionshinder. Kunskapsläget för arbetsmetoder och insatser. **www.sbu.se**: SBU; 2019. Available from: Funktionstillstånd och funktionshinder (sbu.se).
30. Kenyon A, McEvoy M, Sprod J, Maher C. Validity of pedometers in people with physical disabilities: A systematic review. Archives of physical medicine and rehabilitation. 2013;94(6):1161-70.
31. Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Frågor och svar Yrkesresan. **www.skr.se**: SKR; 2021.

32. Nationella kompetensrådet (NKR). Chefens yrkesroll och kompetens inom funktionshinderområdet. **www.voc.se**: NKR; 2014.
33. Socialstyrelsen. Om yrkesintroduktion. **www.kunskapsguiden.se**: Socialstyrelsen; 2017.
34. Falk Johansson M. All vård och omsorg av äldre personer ska vara av god kvalitet: Jakt på de svårfångade kvalitetsaspekterna i Stockholms stads valfrihetssystem. 2018.
35. Socialstyrelsen. Stärkt rätt till personlig assistans. Ökad rättssäkerhet för barn, fler grundläggande behov och tryggare sjukvårdande insatser . **www.socialstyrelsen.se**: Socialstyrelsen; 2021.
36. Socialstyrelsen. Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen.: **www.socialstyrelsen.se**; 2018.
37. Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Vad har IVO sett 2018? Iakttagelser och slutsatser om vårdens och omsorgens brister för verksamhetsåret 2018. **www.ivo.se**: Inspektionen för vård och omsorg; 2018.
38. Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Vad har IVO sett 2019? **www.ivo.se**: IVO; 2020.